

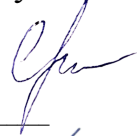
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **«Розвиток ЄС як інтеграційного об'єднання в
глобальному світі»**

Виконала: студентка 4 курсу, групи УК-41
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Севастьянович Софія Володимирівна

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.ekon.n., доц. Сідоров М.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.ekon.n., доц. Коваленко Р.С.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії:

(підпис)

Велієв Фаріз Тейюб огли

(прізвище та ініціали)

Харків – 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший (бакалаврський)
Напрямок підготовки
Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри
світової політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
Доц. Парфіненко А.Ю.

“ _____ ” _____ 2025 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)**

Севастьянович Софія Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Розвиток ЄС як інтеграційного об'єднання в глобальному світі»

керівник роботи Сідоров Михайло Вадимович, к.екон.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «02».04.2025. №4001-5/869

2. Строк подання студентом роботи 12.05.2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

Вивчити джерельну та наукову база роботи; розкрити понятійно-категоріальний апарат дослідження; розглянути історичні передумови формування ЄС як геополітичного суб'єкта на міжнародній арені; дослідити соціально-економічний та політичний профіль ЄС; надати

характеристику сучасних геополітичних проблем ЄС; проаналізувати розвиток відносин ЄС з основними позарегіональними акторами; оцінити стан та перспективи співробітництва України та ЄС.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. Науково-теоретичні аспекти проблеми дослідження
2	Розділ 2. Особливості розвитку ЄС як інтеграційного об'єднання в глобальному світі

5. Дата видачі завдання 25.11.2024 р.

Студент
Севастьянович

підпис

С.В.

ініціали, прізвище

Керівник роботи

підпис

М.В. Сідоров

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Севастьянович С. В. «Розвиток Європейського Союзу як інтеграційного об'єднання в глобальному світі»

Бакалаврська робота присвячена дослідженню етапів і особливостей розвитку Європейського Союзу як інтеграційного об'єднання, що впливає на формування глобального порядку. Розглянуто правові засади створення ЄС, інституційний розвиток, функціонування спільного ринку й валютного союзу. Особливу увагу приділено ролі ЄС у міжнародних відносинах, його геополітичній стратегії та адаптації до викликів глобалізації. Проаналізовано сучасні тенденції європейської інтеграції та чинники, що впливають на ефективність Союзу. Оцінено значення ЄС як глобального актора та його перспективи.

Ключові слова: Європейський Союз, європейська інтеграція, глобалізація, валютний союз, спільний ринок, інституційний розвиток, міжнародні відносини.

ANNOTATION

Sevastianovych S. V. “Development of the European Union as an integration entity in the global world”

The bachelor's thesis explores the stages and specific features of the development of the European Union as an integration entity influencing the formation of the global order. It examines the legal foundations of the EU's creation, institutional development, and the functioning of the single market and monetary union. Special attention is given to the EU's role in international relations, its geopolitical strategy, and its adaptation to globalization challenges. The thesis analyzes current trends in European integration and the factors affecting the Union's effectiveness. The significance of the EU as a global actor and its future prospects are assessed.

Keywords: European Union, European integration, globalization, monetary union, single market, institutional development, international relations

ЗМІСТ

Вступ	6
Розділ 1. Науково-теоретичні аспекти проблеми дослідження	9
1.1. Джерельна та наукова база роботи	9
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження	13
1.3. Соціально-економічний та політичний профіль ЄС	16
1.4. Історичні передумови формування ЄС як геополітичного суб'єкта на міжнародній арені	21
Розділ 2. Особливості розвитку ЄС як інтеграційного об'єднання в глобальному світі	26
2.1. Характеристика сучасних геополітичних проблем ЄС	26
2.2. Розвиток відносин ЄС з основними позарегіональними акторами	36
2.3. Стан та перспективи співробітництва України та ЄС	47
Висновки	61
Список використаних джерел	64
Додатки	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному глобалізованому середовищі Європейський Союз залишається одним із найбільш впливових інтеграційних утворень, що поєднує економічну потужність, політичну кооперацію та спільні цінності, засновані на принципах демократії, верховенства права та захисту прав людини. Актуальність дослідження ЄС як унікального інтеграційного проєкту зумовлена його провідною роллю у трансформації сучасної системи міжнародних відносин, реагуванні на глобальні виклики та формуванні нових норм глобального управління.

В умовах багаторівневої кризи – енергетичної нестабільності, посилення міграційного тиску, технологічної конкуренції та загострення відносин з авторитарними державами – аналіз еволюції ЄС набуває особливої ваги. Він

дає змогу виявити інституційну спроможність Союзу до адаптації, стратегічного передбачення та гнучкого реагування на зміни глобального середовища.

У цьому контексті особливої уваги набувають сучасні політики ЄС у сферах безпеки, енергетичної автономії та цифрового суверенітету. Геополітична турбулентність, що супроводжується зміщенням глобального балансу сил, стимулює ЄС до перегляду стратегічних пріоритетів і посилення внутрішньої консолідації. Загострення конкуренції з боку провідних глобальних акторів, зокрема Китаю та США, висуває на перший план питання технологічної незалежності, інноваційного розвитку та формування власної нормативної моделі глобального врядування.

Ступінь наукової розробки. Питання європейської інтеграції досліджувалися як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Серед ключових праць варто відзначити роботи Марчука В. [4], Сокура О.В. [8], Трихліб К.О. [9]. Зарубіжні дослідження включають аналіз інституційної архітектури ЄС (Флігстейн Н., Світ А.К.), історичних етапів інтеграції (Уоллес В.), а також сучасних викликів (Рагонно Г.). Водночас сучасні кризи (брекзит, пандемія COVID-19, російська агресія проти України) демонструють, що існуючі підходи потребують оновлення, а нові виклики – подальшого наукового осмислення.

Об'єкт дослідження – Європейський Союз як інтеграційне об'єднання у глобальному світі.

Предмет дослідження – напрями розвитку Європейського Союзу як інтеграційного об'єднання в умовах глобалізації.

Мета роботи – аналіз розвитку ЄС як інтеграційного об'єднання, визначення його ролі у глобальних процесах та оцінка перспектив подальшої консолідації.

Завдання, які було поставлено для досягнення мети:

- вивчити джерельну та наукову базу роботи;
- розкрити понятійно-категоріальний апарат дослідження;

- розглянути історичні передумови формування ЄС як геополітичного суб'єкта на міжнародній арені;
- дослідити соціально-економічний та політичний профіль ЄС;
- надати характеристику сучасних геополітичних проблем ЄС;
- проаналізувати розвиток відносин ЄС з основними позарегіональними акторами;
- оцінити стан та перспективи співробітництва України та ЄС.

Методологія дослідження базується на поєднанні історичного аналізу, системного підходу, компаративних методів та аналізу документів. Теоретичною основою стали концепції федералізму, функціоналізму, неоінституціоналізму.

Інформаційну базу дослідження становили міжнародні договори (Римський, Маастрихтський, Лісабонський); офіційні документи інституцій ЄС (регламенти, директиви, звіти); наукові праці українських (Марчук В., Сокур О.В.) та зарубіжних дослідників (Флігстейн Н., Уоллес В.); матеріали Європейського парламенту та Єврокомісії.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків; містить 60 сторінок тексту, 2 таблиці, 7 рисунків, 1 додаток. Список джерел включає 100 найменувань літератури, з яких 70 – електронні публікації.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Джерельна та наукова база роботи

Джерельна база дослідження розвитку Європейського Союзу як інтеграційного об'єднання ґрунтується на трьох основних категоріях джерел: міжнародних договорах, що заклали правову основу європейської інтеграції, офіційних документах інституцій ЄС, та наукових працях, присвячених різним аспектам європейської інтеграції. Комплексний аналіз цих джерел дозволяє сформуванню всебічне розуміння процесів формування та розвитку ЄС у глобальному контексті.

Установчі договори ЄС становлять фундаментальну правову основу для дослідження європейської інтеграції. Римський договір (Treaty of Rome), підписаний 25 березня 1957 р., заклав основи Європейського Економічного Співтовариства і став першим ключовим документом у процесі європейської інтеграції. Цей договір встановив спільний ринок, що базувався на вільному русі товарів, людей, послуг і капіталу між шістьма країнами-засновницями – Бельгією, Німеччиною, Францією, Італією, Люксембургом і Нідерландами [86]. Значення Римського договору полягає в тому, що він не лише створив економічну спільноту, але й передбачив поглиблення політичної інтеграції, спрямованої на все тісніший союз європейських народів [87].

Маастрихтський договір (Treaty of Maastricht), підписаний 7 лютого 1992 р. і що набув чинності 1 листопада 1993 р., ознаменував новий етап у процесі європейської інтеграції, трансформувавши Європейське Економічне Співтовариство у Європейський Союз. Цей договір заклав основи для створення політичного союзу, запровадив громадянство ЄС та визначив критерії для запровадження спільної валюти – євро [88]. Маастрихтський договір розширив сфери інтеграції, включивши спільну зовнішню політику та політику безпеки, а також співпрацю у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Лісабонський договір, підписаний 13 грудня 2007 р. та який набув чинності 1 грудня 2009 р., вніс суттєві зміни до двох основоположних договорів ЄС – Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу [82]. Ця угода зміцнила правосуб'єктність ЄС, посилила роль Європейського Парламенту, запровадила посади Президента Європейської Ради та Високого представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, а також зробила юридично обов'язковою Хартію основних прав ЄС.

Міжнародні договори ЄС з третіми країнами також є важливими джерелами для дослідження ролі Союзу у глобальному світі. Специфіка цих договорів полягає в тому, що їхні положення не повинні суперечити установчим договорам ЄС [48]. Особливе значення мають угоди про асоціацію, які можна розділити на два типи: ті, що встановлюють особливі зв'язки між країнами-членами ЄС та третіми країнами; і ті, метою яких є підготовка до вступу в ЄС або створення митного союзу [48].

Офіційні документи інституцій ЄС формують другу важливу категорію джерел. До них належать регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки Європейської Комісії, резолюції Європейського Парламенту, висновки Європейської Ради, рішення Суду ЄС. Наприклад, доповідь Європейської Комісії щодо України 2023 р. стала важливим джерелом для аналізу євроінтеграційних перспектив України в контексті отримання статусу кандидата на вступ до ЄС [6, с. 106].

Важливими науковими джерелами є також праці українських дослідників, які аналізують політичний і безпековий виміри європейської інтеграції України. У цих роботах наголошується на унікальному характері євроінтеграційного досвіду України в умовах збройної агресії, підкреслюється, що «здійснюючи опір широкомасштабній збройній російській інтервенції, потерпаючи від величезних людських і фінансово-економічних втрат, країна набула статусу кандидата на вступ до ЄС, продовжує європейську інтеграцію у різних сферах» [6, с. 106].

Питання розвитку Європейського Союзу як інтеграційного об'єднання в глобальному світі досліджувалося широким колом науковців, міжнародних організацій та експертних центрів. Ернст Хаас у своїй праці «The Uniting of Europe» [42] розробив концепцію неофункціоналізму, акцентуючи на поступовому «перетіканні» (spill-over) інтеграції з економічної у політичну сферу. Ендрю Моравчик у фундаментальній праці «The Choice for Europe» (1998) [55] обґрунтував міждержавний підхід, доводячи, що ключові рішення приймаються національними елітами, а не бюрократами Брюсселя. Ця теза знайшла підтвердження під час переговорів щодо Лісабонського договору, коли Франція та Нідерланди заблокували ратифікацію через побоювання втрати суверенітету. Сучасні дослідження, такі як робота Яна Зілонки «Europe as Empire» (2006) [93], пропонують радикальний погляд, інтерпретуючи ЄС як «м'яку імперію», яка поширює вплив через норми, стандарти та інституційні рамки, а не військову силу. Ця концепція стала особливо актуальною в контексті розширення ЄС на Схід, де країни-кандидати, такі як Україна, зобов'язані імплементувати тисячі сторінок *acquis communautaire* як умову наближення до європейських структур.

Офіційні документи ЄС, такі як «Європейська стратегія глобального впливу», конкретизують амбіції Союзу у формуванні світового порядку. У стратегії зазначено: «Європа має бути глобальним актором, що формує правила, а не лише адаптується до них» [11]. Цей підхід реалізується через механізми «нормативної сили», коли ЄС експортує свої стандарти в галузі захисту, екології або цифрової етики.

Для системного аналізу розвитку ЄС як інтеграційного об'єднання необхідно структурувати джерела за їх функціональним призначенням та роллю у формуванні європейського проекту. Класифікація джерел на чотири ключові категорії дозволяє виокремити правову основу, інституційні механізми, теоретичні підходи та глобальні ініціативи, що разом формують

комплексне бачення європейської інтеграції. Нижче наведено узагальнену таблицю, яка візуалізує цю систематизацію (табл. 1.1.):

Таблиця 1.1.

Категорії джерел дослідження розвитку ЄС як інтеграційного об'єднання

Категорія джерел	Приклади	Роль у дослідженні
Міжнародні договори та угоди	– Римський договір – Маастрихтський договір – Лісабонський договір – Угоди про асоціацію	Визначають правову основу інтеграції, встановлюють етапи трансформації ЄС, регулюють зовнішні відносини.
Офіційні документи інституцій ЄС	– Регламенти та директиви – Доповіді Європейської Комісії – Рішення Суду ЄС – Стратегії	Відображають практичну реалізацію політик, еволюцію інституцій, критерії членства та стандарти.
Наукові праці та теоретичні дослідження	– Ернст Хаас («The Uniting of Europe», 1958) – Ендрю Моравчик («The Choice for Europe», 1998) – Ян Зілонка («Europe as Empire», 2006) – Праці українських дослідників	Пояснюють теоретичні моделі інтеграції, аналізують політичні та безпекові аспекти.
Аналітичні звіти та дослідження міжнародних організацій	– Звіти ОЕСР – Дослідження Світового банку – Аналітика Карнегі Європа – Дослідження DGAP	Оцінюють глобальний вплив ЄС, стратегії конкуренції з Китаєм, ефективність регуляторних стандартів.

Складено автором за джерелами: [86; 87; 88; 48].

Аналіз джерельної та наукової бази доводить, що Європейський Союз є унікальним інтеграційним проєктом, який еволюціонував від економічного співтовариства до політичного союзу з глобальним впливом. Його правову основу сформували ключові договори, що поєднали економічну інтеграцію з політичними амбіціями, створивши механізми наддержавного управління. Офіційні документи інституцій ЄС, наукові теорії та міжнародні угоди виявляють його здатність експортувати стандарти через «нормативну силу», трансформуючи внутрішні політики у глобальні ініціативи. Таким чином, Європейський Союз виступає як регіональний інтеграційний блок та як

ключовий актор глобального врядування, який прагне до стабільності та сталого розвитку.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

У сучасному світі, що характеризується зростанням взаємозалежності, технологічною динамікою та політичною поляризацією, особливої ваги набуває процес інтеграції. Актуальність цього процесу зумовлена не лише прагненням держав до економічного розвитку, а й необхідністю спільного реагування на глобальні виклики. Аналіз інтеграційних процесів вимагає чіткого окреслення базових понять, які формують концептуальну основу даного дослідження.

Поняття інтеграція (від лат. *integratio* – «відновлення», «об'єднання») в широкому сенсі означає процес поєднання елементів у цілісну систему. У політичному та міжнародному контексті воно відображає поступове об'єднання суверенних держав у межах спільних структур, інституцій та правил. Як підкреслює Ернст Б. Хаас, один із засновників неофункціоналізму, інтеграція передбачає процес «перетікання» (*spill-over*), коли початкова економічна співпраця неминуче розширюється на політичну, соціальну та інституційну сфери [42]. Отже, інтеграція – це не одноразовий акт, а динамічний, незворотній процес, що передбачає формування наднаціональної спільності.

Цей процес конкретизується у формі інтеграційного об'єднання, яке постає як багаторівнева інституційна структура співпраці між державами. На відміну від звичайних міждержавних організацій, інтеграційні об'єднання передбачають делегування частини національного суверенітету та створення постійних органів управління. Їх метою є не лише координація, а й гармонізація політик, прийняття обов'язкових рішень і формування єдиного правового простору. Прикладами є ЄС, MERCOSUR, Африканський союз. Інтеграційні об'єднання виникають як реакція на необхідність ефективного врегулювання міждержавних відносин у глобалізованому світі.

Яскравим прикладом такого утворення є Європейський Союз (ЄС) – унікальне політико-економічне об'єднання, що на момент 2025 року включає 27 європейських країн. Заснований юридично Маастрихтським договором (1992), ЄС поєднує глибоку економічну інтеграцію (спільний ринок, митний союз, валютний союз) із політичною (спільна зовнішня політика, європейська дипломатична служба), безпековою (PESCO, Європейський оборонний фонд) та ціннісною (Хартія фундаментальних прав ЄС) складовими. Як стверджує Ян Зілонка, ЄС є «м'якою імперією», що поширює свій вплив не шляхом підкорення, а через «експорт норм і стандартів» [93]. Крім того, своїм правовим підґрунтям Союз спирається на принципи поваги до прав людини, демократії, верховенства права, що відображено в Договорі про Європейський Союз (ст. 2).

Процес формування ЄС є частиною ширшого явища – європейської інтеграції, що триває понад сімдесят років. Починаючи з Паризького договору 1951 р. та Римського договору 1957 р., європейські держави крок за кроком розширювали сфери співпраці: від вугілля і сталі – до бюджету, кліматичної політики, цифрового простору. Як наголошує А. Моравчик, європейська інтеграція – це результат взаємовигідних компромісів між державами-членами, які приймають раціональні рішення на основі національних інтересів [55]. Особливістю ЄС є гнучке поєднання наднаціональності й міжурядовості, що дозволяє ефективно балансувати між загальносоюзними і національними пріоритетами.

Інтеграційні процеси в Європі відбуваються на фоні широких транснаціональних змін, що пов'язані з явищем глобалізації. За визначенням професора Ульріха Бека, глобалізація – це процес «детериторіалізації» політичного, економічного і соціального життя, за якого національні кордони втрачають свій вплив, а ключові виклики виходять за межі держав [16]. Вона проявляється через рух капіталу, інформації, людей, транснаціональні корпорації, цифрові платформи. У цих умовах держави змушені об'єднувати ресурси задля вирішення проблем, які неможливо подолати поодиночі. Саме

тому глобалізація виступає каталізатором інтеграції – зокрема в європейському вимірі.

З цим тісно пов'язане поняття глобального світу, який постає як реальність, у якій кордони держав втрачають абсолютність, а процеси – охоплюють увесь простір планети. Глобальний світ – це сукупність взаємозалежних економічних, політичних і технологічних систем, що взаємодіють на рівні макрорегіонів. У такому середовищі зростає роль не лише національних держав, а й наднаціональних утворень, здатних діяти як суб'єкти глобального управління. Крім того, ЄС у цьому контексті виступає не лише регіональним, а й глобальним актором, зокрема: прикладом є його лідерство у кліматичній політиці, цифровому регулюванні, захисті персональних даних (GDPR).

Всі вищезазначені процеси розгортаються в межах міжнародних відносин – системи політичних, правових, економічних і безпекових взаємодій між державами, міжнародними організаціями та іншими акторами глобальної системи. За класичним підходом Г. Моргентау, міжнародні відносини – це боротьба за владу в анархічному середовищі, однак сучасна парадигма визнає зростаючу роль інституцій, норм і спільних цінностей [56]. У цьому сенсі ЄС є унікальним суб'єктом міжнародних відносин: попри те, що він не є державою, він має правосуб'єктність, дипломатичну службу, здатність укладати угоди, накладати санкції та впливати на формування глобального порядку.

Зрештою, логічним завершенням розгляду поняття інтеграції є звернення до феномену регіональної інтеграції, що розуміється як формалізований процес зближення держав у межах одного географічного регіону з метою економічного, політичного і соціального співробітництва. Згідно з теорією Б. Баласси, регіональна інтеграція має п'ять стадій: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний і валютний союз, політична унія [15]. Європейський Союз є єдиним інтеграційним проєктом, що досяг усіх п'яти етапів. У той час як інші регіональні утворення залишаються на

початкових фазах, ЄС демонструє здатність до формування повноцінної політичної спільноти з унікальною правовою, економічною та культурною інфраструктурою.

Отже, всі розглянуті поняття утворюють цілісну логіку: від загального (інтеграція) – до конкретного (ЄС), від макропроцесів (глобалізація) – до регіональних форм реагування (регіональна інтеграція). Розкриття змісту цих категорій дозволяє не лише глибше зрозуміти природу ЄС, а й обґрунтувати його місце в сучасній системі міжнародних відносин. Це створює концептуальну основу для подальшого аналізу соціально-економічного і політичного профілю ЄС.

1.3. Соціально-економічний та політичний профіль ЄС

Європейський Союз – це унікальне об'єднання 27 європейських країн, яке поєднує економічну силу з політичною співпрацею та спільними соціальними цінностями. ЄС має великий вплив у світі та часто розглядається як потенційна наддержава. Союз поступово наближається до ознак єдиної держави, зокрема у сфері економіки, політики та соціального захисту. Економічна інтеграція Європейського Союзу є одним із найважливіших досягнень європейського проекту, що трансформував континент із сукупності розрізнених національних економік у потужний єдиний ринок із власною валютою та механізмами бюджетної координації.

Ідея єдиного ринку, закладена ще Римським договором 1957 р., набула реальних контурів із прийняттям Єдиного європейського акту 1986 р. Цей документ встановив дедлайн на 1992 р. для ліквідації технічних, фізичних та податкових бар'єрів, що перешкоджали свободі переміщення товарів, послуг, капіталу і людей. До 1 січня 1993 р. було прийнято понад 95% необхідних директив, що дозволило створити «простір без внутрішніх кордонів» для 345 мільйонів громадян 12 держав-членів [63, с. 1]. Чотири свободи єдиного ринку, які стали його основою, відображено в наступній таблиці (табл. 1.2):

Таблиця 1.2

Основні свободи єдиного ринку ЄС та їх вплив на економічну інтеграцію

Свобода	Основні досягнення	Приклад
Вільний рух товарів	Скасування митних зборів, гармонізація стандартів	Німецькі автомобілі продаються в Італії без додаткових перевірок
Вільний рух послуг	Відкриття доступу до фінансових, транспортних та професійних послуг	Бар'єри залишаються у цифровому секторі (напр., обмеження для хмарних послуг)
Вільний рух капіталу	Ліквідація обмежень на інвестиції та кредитування	Транскордонні злиття компаній (напр., об'єднання французьких та іспанських фірм)
Вільний рух людей	Право працювати, навчатися або виходити на пенсію в будь-якій країні-члені	Медики зі Східної Європи компенсують дефіцит лікарів у Німеччині

Складено автором за джерелом [63]

Етапи створення Економічного і валютного союзу були визначені вперше у Доповіді Делора 1989 р., яка передбачала три фази: лібералізацію капіталу, координацію економічних політик і введення єдиної валюти [23]. Маастрихтський договір 1992 р. закріпив критерії конвергенції: річний дефіцит бюджету не більше 3% ВВП, держборг до 60% ВВП, стабільність обмінного курсу та контроль інфляції [22]. 1 січня 1999 р. 11 країн запустили євро в безготівковий обіг, а з 2002 р. банкноти і монети повністю замінили національні валюти [47].

Сьогодні єврозона налічує 20 країн (див. додаток А), а євро є другою за значенням резервною валютою світу, і становить 20% глобальних резервів (рис 1.1.). Європейський центральний банк, створений у 1998 р., керує монетарною політикою, зосереджуючись на підтримці цінової стабільності. Однак фінансова криза 2010-х рр. виявила структурні слабкості: відсутність єдиного фіскального союзу призвела до того, що країни з високим боргом, такі як Греція та Італія не могли девальвувати власну валюту. Це змусило ЄС

створити механізми на кшталт Європейського стабілізаційного механізму для стримування криз [35].

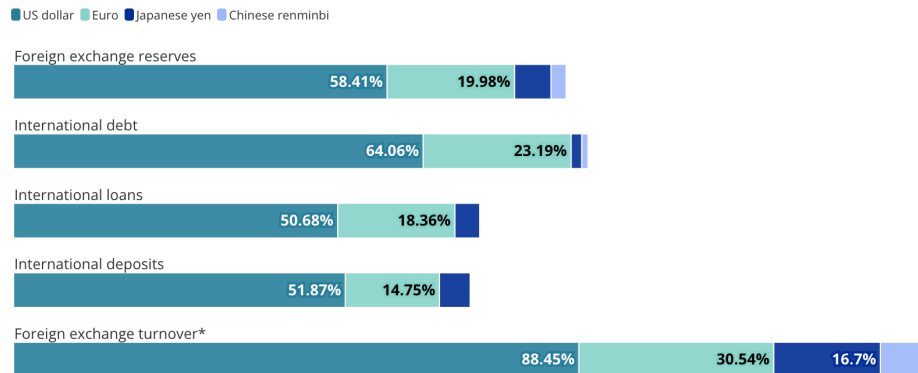

Рис. 1.1. Огляд міжнародної валютної системи (станом на 2023 р.)

Джерело: [18].

Бюджет ЄС, який становить близько 1% ВВП союзу (понад 170 млрд євро на 2024 р.), фінансується з чотирьох джерел: внески країн-членів (60%), митні збори, частка ПДВ і новий внесок від пластикових відходів [18]. Ключовим елементом бюджетної дисципліни є Пакт стабільності і зростання, що обмежує дефіцит бюджету (3% ВВП) і держборг (60% ВВП) [51].

Інституційна архітектура Європейського Союзу базується на принципі розподілу повноважень між трьома ключовими органами: Європейським парламентом, Європейською комісією та Радою Європейського Союзу. Ця триєдина система, сформована внаслідок еволюції європейської інтеграції, поєднує наднаціональні та міжурядові механізми, що забезпечують баланс між демократичною легітимністю, ефективністю та повагою до національних інтересів. Взаємодія цих інституцій визначає політичний профіль ЄС, впливаючи на законодавчий процес, бюджетну політику та стратегічне управління.

Європарламент, безпосередньо обраний громадянами ЄС, є основним представницьким органом Союзу. Згідно з Лісабонським договором 2009 р., його роль значно посилилася, особливо у сфері законодавчої процедури та

бюджетного контролю. Парламент має право схвалювати або відхиляти законодавчі пропозиції, подані Єврокомісією, на рівних із Радою ЄС [50].

Єврокомісія, яку часто називають «урядом ЄС», володіє монополією на законодавчу ініціативу – лише вона має право подавати пропозиції нових законів [76]. Ця прерогатива, закріплена ще Римським договором, робить Комісію центральним інститутом у формуванні політики. Проте її влада обмежена принципом субсидіарності – рішення мають прийматися на найнижчому можливому рівні, що вимагає постійного діалогу з національними урядами.

Рада ЄС, яка об'єднує міністрів країн-членів за тематичними напрямками, є головним міжурядовим органом. Вона виступає як законодавець (разом із Парламентом) та координатор національних політик. На відміну від Європарламенту, де депутати діють незалежно, у Раді кожен міністр представляє інтереси своєї держави. Рішення у більшості випадків приймаються кваліфікованою більшістю, що вимагає підтримки 55% держав, які представляють щонайменше 65% населення ЄС [92].

Законодавчий процес в ЄС є яскравим прикладом синергії між наднаціональними та міжурядовими підходами. Звичайна законодавча процедура передбачає, що пропозиція Єврокомісії проходить три читання в Парламенті та Раді. Якщо інституції не досягають згоди, скликається Комісія з примирення, де представники обох органів шукають компроміс [50].

Окрім законодавчої та бюджетної сфер, інституції взаємодіють у зовнішній політиці. Хоча Єврокомісія формально не керує СЗБП, Верховний представник з зовнішніх справ, який одночасно є віце-президентом Комісії, забезпечує координацію між Радою, Комісією та Європейською службою зовнішніх дій [76].

Соціальний вимір європейської інтеграції є критичним для розуміння ЄС як цілісного політичного проекту, що поєднує економічну міць із соціальною згуртованістю. Концепція європейської ідентичності, започаткована Копенгагенською декларацією 1973 р., спочатку фокусувалася на спільних

цінностях: демократії, верховенстві права, повазі до прав людини. Декларація підкреслювала, що єдність Європи ґрунтується не лише на економічній взаємодії, але й на «багатстві національних культур» та «динаміці» політичного проекту [57, с. 2-3].

Міграція залишається одним із найбільш суперечливих викликів для європейської солідарності. Після кризи 2015 р., коли до Європи прибуло понад мільйон біженців, інституції ЄС почали реформувати систему притулку. Новий пакт про міграцію та притулок, прийнятий 14 травня 2024 р., вводить механізми обов'язкового розподілу біженців між країнами-членами, що стало проривом після років суперечок [53].

Отже, профіль ЄС визначається взаємодією економічної інтеграції, інституційної структури та соціальної політики. Єдиний ринок і валютний союз забезпечили зростання, але потребують оновлення в умовах цифрових і зелених викликів. Політична система ЄС балансує між наднаціональністю та міжурядовістю, що обмежує оперативність, зокрема у зовнішній політиці. Майбутнє ЄС залежить від поглиблення фіскальної єдності, інституційної адаптації та посилення соціальної складової, що дозволить зберегти глобальну роль у XXI столітті.

1.4. Історичні передумови формування ЄС як геополітичного суб'єкта на міжнародній арені

Історія формування Європейського Союзу як геополітичного суб'єкта є результатом поступової інтеграції, яка розпочалася з економічного співробітництва та переросла в складну політичну систему. Цей процес охопив кілька ключових етапів, кожен з яких відображав зростання довіри між країнами-засновницями та прагнення до подолання історичних суперечностей через інституційні механізми.

Після Другої світової війни європейські країни шукали шляхи запобігання новим конфліктам. Ідея економічної взаємозалежності як

інструменту миру лягла в основу Європейського об'єднання вугілля і сталі, створеного Паризьким договором 1951 р. [81]. За ініціативи Робера Шумана та Жана Монне шість держав, а саме: Франція, ФРН, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, об'єднали виробництво стратегічних ресурсів – вугілля та сталі – під наднаціональним управлінням [34].

Римські договори 1957 р. створили дві нові структури: Європейське економічне співтовариство та Євратом [86]. ЄЕС, на відміну від ЄОВС, ставив амбітнішу мету – формування митного союзу та спільного ринку товарів, послуг, капіталу і робочої сили. Договір передбачав поетапне усунення митних зборів, впровадження спільних політик у сільському господарстві та транспорті, а також створення Європейської комісії як незалежного виконавчого органу [85].

Енергетичні кризи 1970-х змусили країни шукати нові механізми. Єдиний європейський акт 1986 р. став переломним моментом: він встановив дедлайн для завершення єдиного ринку – 1992 р. – і запровадив кваліфіковану більшість у Раді для 300 питань, пов'язаних із внутрішнім ринком [26]. Це дозволило подолати національні вето та прискорити прийняття рішень. Акт також розширив повноваження Європарламенту, ввівши процедуру співпраці, та офіційно закріпив ідею «європейської політичної співпраці» – праобраз спільної зовнішньої політики [69].

Підписання Маастрихтського договору 1992 р. завершило еволюцію від економічного співтовариства до політичного союзу [84]. Договір ввів концепцію «трьох опор»:

1. Економічна та монетарна унія (зокрема, створення євро);
2. Спільна зовнішня та безпекова політика;
3. Співпраця у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Він також запровадив інститут громадянства ЄС, яке надавало право вільно пересуватися, обирати та бути обраним на місцевих виборах у будь-якій країні-члені [84].

Від Паризького до Маастрихтського договору європейська інтеграція пройшла шлях від галузевого співробітництва до глибокої політичної унії. Цей процес супроводжувався постійним пошуком балансу між національними інтересами та наднаціональними амбіціями, між економічною ефективністю та демократичною легітимністю [21].

Римський договір 1957 р. заклав основи інституційної архітектури Європейських співтовариств, поєднавши міжурядову співпрацю з елементами наднаціональності. Документ започаткував Європейське економічне співтовариство та Євратом. Було створено чотири основні інституції: Раду міністрів, Європейську комісію, Парламентську асамблею (з 1962 р. – Європейський парламент) та Суд Європейських співтовариств. Комісія отримала виключне право законодавчої ініціативи, що зробило її «двигуном інтеграції» [85]. Рада ухвалювала рішення одностайно або кваліфікованою більшістю, залежно від сфери [87], що дозволило узгоджувати національні й спільні інтереси. Парламентська асамблея, яка спочатку виконувала консультативні функції, у 1962 р. отримала право схвалювати бюджет. Суд ЄС забезпечив єдність тлумачення права ЄЕС, утверджуючи його пріоритет над національним законодавством [20, с. 42].

Важливою новацією Римського договору стало закріплення принципу поступової інтеграції. Зокрема, стаття 100 передбачала гармонізацію національного законодавства для забезпечення функціонування спільного ринку, що сприяло формуванню єдиного правового простору у сфері конкуренції, стандартизації товарів та послуг [80].

Лісабонський договір 2009 р. став відповіддю на інституційні виклики після розширення ЄС до 27 країн. Він ліквідував дисбаланси, започатковані Римським та Маастрихтським договорами, і перетворив ЄС на цілісну правову структуру. Було скасовано систему «трьох опор» і об'єднано всі напрями політики в єдину правову рамку [39]. Це дало змогу Європейському парламенту отримати повноцінні законодавчі повноваження у сферах, таких як міграція та кримінальне право [79], а процедура спільного прийняття

рішень стала ключовим інструментом нормотворення, зрівнюючи повноваження Парламенту та Ради ЄС.

Іншим ключовим аспектом Лісабонського договору стало посилення зовнішньополітичного виміру ЄС. Створення посади Верховного представника з зовнішніх справ і політики безпеки, який одночасно є віце-президентом Єврокомісії та головою Ради з зовнішніх справ, дозволило ЄС говорити єдиним голосом на міжнародній арені [83].

Лісабонський договір також вирішив проблему «демократичного дефіциту» через збільшення ролі національних парламентів. Відтепер вони отримали час для огляду законодавчих ініціатив ЄС та право оскаржувати їх у разі порушення принципу субсидіарності [43, с.2]. Цей механізм, разом із впровадженням Європейської громадянської ініціативи, додав пряму участь громадян у формуванні політики ЄС.

Порівняння Римського та Лісабонського договорів демонструє еволюцію від економічної кооперації до політичного союзу. Якщо Римський договір зосереджувався на створенні спільного ринку через скасування митних бар'єрів [87], то Лісабонський акцентував увагу на цінностях демократії, верховенства права та соціальної згуртованості, закріпивши юридичну силу Хартії фундаментальних прав [83]. Ця трансформація відображається й у зміні назви договору: якщо в 1957 р. він називався «Договір про заснування Європейського економічного співтовариства», то після Лісабона – «Договір про функціонування Європейського Союзу».

Вплив обох договорів на інституційну структуру можна проілюструвати на прикладі Європейського парламенту. За Римським договором він складався з 142 депутатів, призначених національними парламентами, і мав обмежені консультативні функції [86]. Лісабонський договір збільшив його склад і надав право обирати Президента Єврокомісії, що перетворило його на головний демократичний інститут ЄС [79]. Подібні зміни відбулися з Європейською радою: з неформального форуму глав держав вона

перетворилася на офіційний орган, який визначає стратегічні пріоритети Союзу [13, с. 35].

Для кращого розуміння еволюції Європейського Союзу від економічного співробітництва до політичного союзу, нижче наведено схематичне відображення ключових етапів інтеграції (рис.1.1). Схема охоплює основні договори, що сформували ЄС як геополітичний суб'єкт.

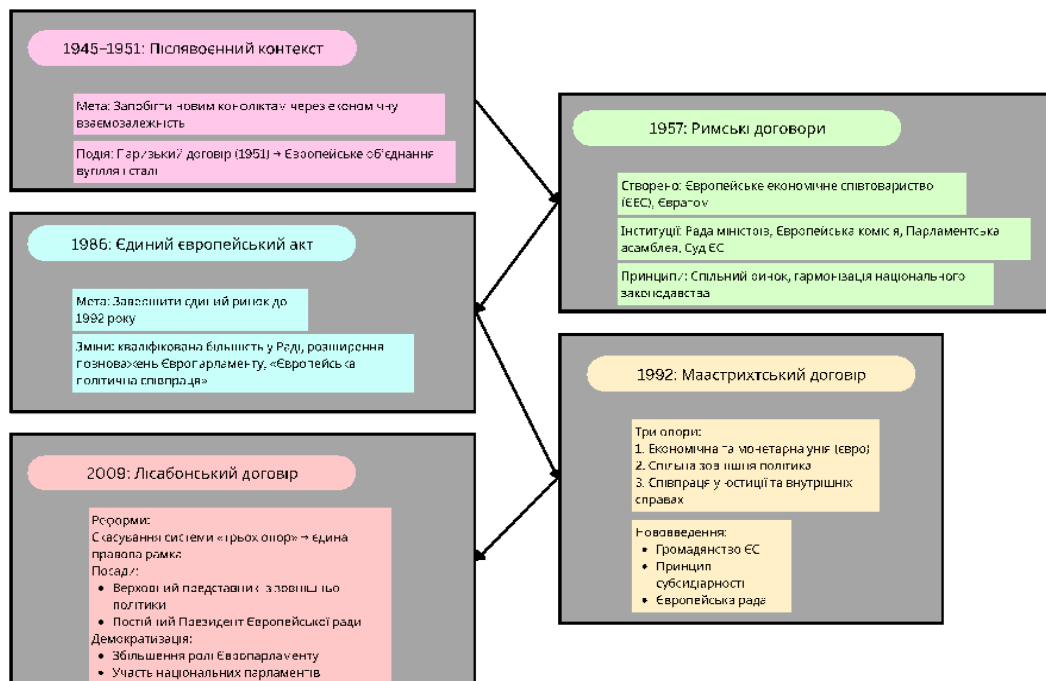

Рис. 1.2. Історичні етапи формування ЄС як геополітичного суб'єкта.

Складено автором за матеріалами: [86, 87, 21, 83].

Отже, Формування Європейського Союзу як геополітичного суб'єкта є результатом системної інституційної еволюції, започаткованої після Другої світової війни. Ключовим досягненням стало створення гібридної моделі, де наднаціональність поєднується із міжурядовою координацією, дозволяючи ЄС функціонувати як єдиний актор на глобальній арені.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЄС ЯК ІНТЕГРАЦІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

2.1. Характеристика сучасних геополітичних проблем ЄС

Сучасний Європейський Союз, будучи одним із найвпливовіших інтеграційних проектів світу, стикається із низкою системних викликів, що переплітають внутрішні дисбаланси із зовнішніми загрозами. Економічна нерівномірність між країнами «Півночі» та «Півдня», політичний популізм, криза довіри до інституцій, міграційні тиски та зростаюча конкуренція з боку глобальних гравців формують складну ситуацію, яка вимагає від ЄС інноваційних рішень. Після 2008 р. ці проблеми лише загострилися, викриваючи структурні слабкості єдиного ринку, відсутність повноцінної фіскальної інтеграції та залежність від зовнішніх факторів. Одночасно зовнішній тиск – від російської агресії до технологічного суперництва з Китаєм і США – змушує ЄС переосмислювати свою роль у світовій архітектурі безпеки та економіки. У цьому контексті екологічна та енергетична трансформація, закладена в стратегії Зеленої угоди, стає не лише відповіддю на кліматичні зміни, а й ключем до подолання геополітичних ризиків. Аналіз цих взаємопов'язаних викликів дозволяє зрозуміти, як ЄС балансує між збереженням єдності, захистом суверенітету та прагненням до сталого розвитку в умовах глобальних турбулентностей.

Економічні дисбаланси між країнами «Півночі» та «Півдня» ЄС залишаються одним із найгостріших внутрішніх викликів інтеграційного об'єднання. Ця проблема має глибокі історичні корені, пов'язані з нерівномірним розподілом промислового потенціалу, рівня продуктивності праці та інституційної ефективності. Після глобальної фінансової кризи 2008 р. розрив між економічно розвиненими державами, такими як Німеччина, Нідерланди, країни Бенілюксу, та периферійними економіками, наприклад, Греція, Італія, Іспанія, Португалія, посилюється через структурні слабкості

останніх. Згідно з дослідженнями Національного інституту стратегічних досліджень, виокремлюють певний комплекс криз, які наразі переживає євროзона: фіскальна, торговельна та банківська [7]. Наприклад, Греція зіткнулася з катастрофічним зростанням боргу – до 180% ВВП у 2013 р., тоді як Німеччина підтримувала профіцит поточного рахунку на рівні 7-8% ВВП [5, с. 66]. Така асиметрія призвела до формування механізму «центр-периферія», де країни Півдня виступають імпортерами капіталу, а Північ – експортерами, що поглиблює залежність від зовнішніх запозичень.

Суть проблеми полягає в тому, що монетарна інтеграція в межах єврозони не супроводжувалася створенням спільних фіскальних інституцій. Як зазначається в дослідженні, відсутність механізмів перерозподілу фінансових ресурсів між країнами-членами обмежила здатність ЄС реагувати на асиметричні шоки [5, с. 66]. Наприклад, під час COVID-19 пандемії Італія змушена була збільшити державний борг до 155% ВВП, тоді як Німеччина зберегла стабільність завдяки потужній промисловій базі. Проте запровадження фонду NextGenerationEU з бюджетом 800 млрд євро стало першим кроком до подолання цього розриву. За даними Єврокомісії, 78% коштів цієї програми спрямовано саме на південні регіони, що дозволило Іспанії інвестувати 25 млрд євро у модернізацію залізниць, а Греції – розвивати відновлювану енергетику. Однак ефективність цих заходів залишається предметом дискусій: критики вказують на неефективне використання коштів в Італії, де програма енергоефективності вартістю 220 млрд євро не призвела до структурних змін [6].

Політичний популізм, що набуває обертів у країнах ЄС, тісно пов'язаний із соціально-економічними проблемами. Зростання популярності радикальних партій, таких як «Альтернатива для Німеччини» або італійський «Рух п'яти зірок», відображає глибоку кризу довіри до традиційних політичних еліт. За даними дослідження Бурдюга М. М., у 2018 р. 25,5% європейських виборців підтримали популістські сили на національних виборах [1, с. 50-51]. У Угорщині та Польщі популістичні уряди вже

здійснюють системні зміни, обмежуючи незалежність судів та ЗМІ, що суперечить принципам Копенгагенських критеріїв. Бурдюг М. М. пов'язує цей феномен із «структурною трансформацією» європейських суспільств, яка включає зростання соціальної нерівності, відчуття культурної загрози через міграцію та ерозію традиційних ідентичностей [1, с. 51].

Криза ліберальної демократії в ЄС проявляється не лише у зростанні популізму, але й у зміні характеру громадянської участі. Хоча цінності ліберальної демократії й продовжують згуртовувати людей, зростає спільнота розчарованих тим, як вона працює; висхідною є недовіра до органів влади, інститутів демократії [3, с. 109]. Це створює ґрунт для поширення «неліберальних» моделей управління, де акцент робиться на етнічній однорідності та авторитарних методах. Наприклад, угорський уряд Віктора Орбана відкрито проголошує курс на «іліберальну демократію», обґрунтовуючи це необхідністю захисту християнських цінностей від мігрантів. Така трансформація становить пряму загрозу єдності ЄС, оскільки суперечить базовим принципам Римських договорів про повагу до верховенства права.

Міграційні потоки останнього десятиліття стали каталізатором соціальної напруженості в багатьох європейських країнах. З 2015 р., коли до ЄС прибуло понад 1,3 млн біженців з Сирії та Африки, питання міграції перетворилося на один із головних політичних розколів. Демографічні прогнози Євростату свідчать, що до 2050 р. частка населення Європи у віці старше 65 років зросте до 30%, що робить міграцію єдиним джерелом поповнення робочої сили [60]. Однак інтеграційні процеси відстають від реальності: у Європейському Союзі у 2023 р. рівень безробіття серед осіб, народжених у країні з одним іноземнонародженим батьком, становив 5,8%, з двома іноземнонародженими батьками – 7,3%, а серед іноземнонароджених осіб – 9,3% [37]. Серед корінного населення цей показник значно нижчий. Це також сприяє формуванню «паралельних суспільств» у містах на кшталт Роттердама чи Парижа, де частка мігрантів перевищує 30%.

Соціальні наслідки міграції виходять за межі економічної сфери, впливаючи на культурну ідентичність. Дослідження соціологів вказують на зростання «етнонаціоналістичних» настроїв у Франції та Нідерландах, де праві партії експлуатують тему ісламізації. Криза мультикультуралізму стала особливо помітною після терактів у Парижі (2015) та Брюсселі (2016), коли з'ясувалося, що їхні виконавці були громадянами ЄС другого покоління. У відповідь країни Вішеградської групи (Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина) впровадили жорсткі антимиграційні закони, відмовляючись виконувати квоти Єврокомісії. Це не тільки підриває принцип солідарності, але й створює прецеденти для подальшого роз'єднання.

Внутрішні виклики, з якими стикається Європейський Союз, тісно переплітаються із зовнішніми загрозами, формуючи складну й багаторівневу систему ризиків для подальшого розвитку об'єднання. У таких умовах зовнішні чинники стають особливо відчутними і вимагають від ЄС не лише консолідації внутрішніх ресурсів, а й переосмислення своєї ролі у світовій системі безпеки та економіки. Саме тому аналіз зовнішніх загроз є невід'ємною складовою комплексного розуміння сучасних проблем розвитку ЄС як інтеграційного об'єднання.

Ключовими зовнішніми викликами, що постали перед Європейським Союзом у третьому десятилітті XXI століття, є відносини з Росією після анексії Криму та загострення конкуренції з Китаєм і США в економічній та технологічній сферах. Ці фактори суттєво впливають на зовнішньополітичні й економічні стратегії ЄС та формують новий контекст для подальшого розвитку європейської інтеграції в умовах глобальних трансформацій.

Анексія Криму Російською Федерацією в березні 2014 р. кардинально змінила характер відносин між ЄС та Росією. Європейські держави різко засудили дії Російської Федерації на півострові, визнаючи суверенітет та територіальну цілісність України. Міжнародна спільнота, включаючи ЄС, однозначно розцінила ці дії як порушення основоположних принципів

міжнародного права, закріплених у Статуті ООН, Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. та Гельсінському заключному акті НБСЄ 1975 р.

У відповідь на анексію Криму та подальшу агресивну політику Росії, Європейський Союз запровадив безпрецедентний пакет санкцій. Як зазначає Татяна Романова, «ЄС вперше запровадив проти Росії в березні 2014 р. як реакцію на російські дії в Криму» [67, с. 4]. Згодом санкції були розширені у відповідь на події на Донбасі, збиття літака МН17, захоплення Росією трьох українських військових кораблів у Керченській протоці, російські кібератаки, використання хімічної зброї та отруєння опозиційного лідера Олексія Навального [67, с. 4].

Санкційна політика ЄС щодо Росії включає чотири основні типи обмежувальних заходів: дипломатичні (призупинення самітів ЄС-Росія, переговорів щодо спрощення візового режиму), персональні (заморожування активів і заборона на в'їзд для фізичних та юридичних осіб), секторальні (обмеження у фінансовій, енергетичній та оборонній сферах) та обмеження, пов'язані з Кримом і Севастополем [28]. Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики та безпеки чітко підкреслила, що «незаконна анексія Криму і Севастополя Російською Федерацією є також прямим викликом міжнародній безпеці, що має серйозні наслідки для міжнародного правопорядку» [2].

Економічні показники демонструють, що обмежувальні заходи, вжиті Європою та іншими країнами проти Росії, мали суттєвий вплив на російську економіку. За даними Світового банку, МВФ та ОЕСР, у 2022 р. російський ВВП скоротився на 2,1% [45]. Крім того, введені санкції призвели до суттєвого скорочення торгівлі між ЄС та Росією. У 2023 р., порівняно з довоєнним 2021 р., обсяг імпорту з Росії скоротився на 69% (до 51 млрд євро), а експорт ЄС до Росії – на 57% (до 38 млрд євро) [73].

Важливо зазначити, що повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 р. призвело до подальшого погіршення відносин та нової хвилі санкцій. Європейський Союз запровадив 13 суттєвих пакетів санкцій,

спрямованих на послаблення здатності Росії вести війну проти України. Станом на березень 2024 р., ЄС наклав санкції на понад 2100 фізичних та юридичних осіб, активи російської держави на суму близько 200 мільярдів євро, а також на 61% довоєнного імпорту з Росії та 58% довоєнного експорту ЄС до Росії (станом на 2021 р.) [73].

Окрім військової загрози, Росія представляє для Європи комплексну загрозу, що виходить за межі бойових дій в Україні. Європейському Союзу необхідно перейти від реактивного підходу до відносин з Російською Федерацією до надійної, довгострокової стратегії, заснованої на трьох ключових стовпах: стримування російської агресії проти членів ЄС та НАТО, обмеження здатності Росії вести війну проти України та стримування впливу Москви в країнах-кандидатах на вступ до ЄС та так званому Глобальному Півдні.

Другою суттєвою зовнішньою загрозою для ЄС є зростаюча конкуренція з Китаєм та США в економічній та технологічній сферах. Європейський Союз опинився в центрі технологічного суперництва між Сполученими Штатами та Китаєм, яке має глибокі геополітичні корені. Політичне та економічне піднесення Китаю, одночасний вихід США з регіону та поява нових технологій, таких як 5G та штучний інтелект, створюють нове й більш нестабільне геополітичне середовище.

Торговельно-економічні відносини ЄС з Китаєм характеризуються значною асиметрією. Китай є другим за величиною торговельним партнером ЄС з товарів після Сполучених Штатів, при цьому двостороння торгівля у 2023 р. досягла 739 мільярдів євро [29]. Однак торговельний баланс стабільно залишається на користь Китаю. У 2023 р. дефіцит ЄС склав 292 мільярди євро, що свідчить про економічну нерівновагу у відносинах [29].

В Європейській Раді в червні 2023 р. держави-члени ЄС підтвердили багатогранний політичний підхід до Китаю, викладений в стратегічних перспективах 2019 р. Згідно з цим підходом, Китай одночасно є партнером, конкурентом і системним суперником [29]. Проте баланс викликів і

можливостей, які представляє Китай, з часом змінився. За даними МВФ, використання Китаєм промислової політики, зокрема його підтримка пріоритетних секторів, має вплив на торговельних партнерів.

Особливе занепокоєння ЄС викликає зростаюча залежність від китайських технологій, зокрема у сфері виробництва напівпровідників. Як зазначається в дослідженні, «на відміну від передових напівпровідників, Китай уже володіє технологічними можливостями для виробництва традиційних чіпів і займає близько 30% світового ринку (порівняно з 13% ЄС)» [68]. У відповідь на цю загрозу ЄС розробляє стратегії для зменшення своєї залежності від Китаю та посилення власних технологічних можливостей.

Одночасно ЄС стикається з викликами у відносинах зі Сполученими Штатами, особливо в технологічній сфері. Дослідження ОЕСР показують, що хоча країни ЄС відчували позитивний вплив сектору ІТ на рівень життя та продуктивність праці, після 2000 р. він став значно менш суттєвим порівняно зі США [54]. Це підтверджує гіпотезу, що розрив у цифровій конкурентоспроможності між ЄС та США з часом розширюється, особливо в аспекті впровадження та використання цифрових технологій.

Європейський Союз все більше усвідомлює нереалістичність швидкого відокремлення від домінування американських технологічних компаній в умовах глобальної технологічної гонки. Як зазначається в проєкті стратегії ЄС, «повернення президента США Дональда Трампа до Білого дому та його конфронтаційна позиція щодо Європи відродили занепокоєння щодо суверенітету над фундаментальними технологіями, включаючи соціальні медіа та хмарні сервіси, а також щодо потенційного доступу правоохоронних органів США до даних, які обробляються повсюдними гігантами Amazon, Microsoft і Google» [59].

У конкурентній боротьбі між ЄС та Китаєм проявляється також протистояння за вплив на третіх ринках. Дослідження Вгугел відзначає, що «ступінь конкуренції між Китаєм та ЄС у Латинській Америці зріс з часом.

До 2007 р. Китай та ЄС менше конкурували між собою, частково відображаючи той факт, що Китай в основному експортував продукцію низької якості. Однак еластичність заміщення зросла з 2007 р., відображаючи сходження Китаю вгору ланцюгом доданої вартості» [38].

Особливо гострим є суперництво в сфері електромобілів, де Китай демонструє значні успіхи. У відповідь ЄС розглядає можливість введення мит на імпорт електромобілів з Китаю, що викликає напруженість у двосторонніх відносинах. Китай, зі свого боку, попереджає про «необхідні відповіді», якщо ЄС введе те, що Китай вважає «необґрунтованими податковими заходами».

У цьому контексті ЄС змушений балансувати між стратегічною автономією та економічними інтересами, розробляючи комплексний підхід до відносин як з Китаєм, так і зі США. З одного боку, ЄС працює над підвищенням власної конкурентоспроможності в ключових технологічних сферах, а з іншого – шукає шляхи для конструктивної співпраці з обома глобальними гравцями.

Зовнішні загрози, від конфронтації з Росією до технологічного суперництва, не лише тестують зовнішньополітичну єдність ЄС, але й підкреслюють його вразливість у сфері енергетики та екології. Ця взаємозв'язок між геополітикою та внутрішніми реформами стає особливо очевидною в контексті Зеленої угоди, яка перетворюється з екологічного маніфесту на стратегічний механізм подолання залежності від зовнішніх ресурсів і зміцнення глобальної конкурентоспроможності.

Сучасний етап розвитку Європейського Союзу супроводжується комплексом екологічних та енергетичних викликів, які потребують інноваційних рішень у контексті глобальних кліматичних змін та геополітичної нестабільності. Центральним елементом стратегії ЄС є Зелена угода, спрямована на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р., водночас енергетична залежність від імпорту традиційних енергоносіїв залишається критичною вразливістю, яка впливає на економічну безпеку та геополітичну автономію об'єднання.

Зелена угода, схвалена Європейською комісією у 2019 р., стала фундаментом перебудови європейської економіки на засадах сталого розвитку. Її головна мета – досягти нульових чистих викидів парникових газів до 2050 р. через декарбонізацію енергетики, промисловості, транспорту та сільського господарства. Законодавчі цілі закріплені в Європейському кліматичному законі 2021 р., який перетворив політичні зобов'язання на юридично обов'язкові норми. Проміжна ціль – зменшення викидів на 55% до 2030 р. порівняно з 1990 р. – реалізується через пакет законодавчих ініціатив Fit for 55, що включає реформу системи торгівлі квотами на викиди (ETS), стандарти для автотранспорту та перегляд енергетичного податку [20].

Ключовим інструментом стало розширення ETS на морський транспорт та будівництво, що збільшує охоплення галузей, які сприяють зменшенню вуглецевого сліду [20]. Однак амбітні цілі супроводжуються структурними труднощами. Наприклад, сектор відновлюваної енергетики, незважаючи на зростання його частки, стикається з проблемами інтеграції в єдиний енергоринок через розрізненість національних регуляторних рамок. Дослідження Вuegel вказує, що недостатня координація між країнами-членами уповільнює реалізацію транскордонних проектів, таких як офшорні вітрові електростанції в Північному морі [52]. Крім того, перехід на відновлювані джерела вимагає масових інвестицій у мережі передачі електроенергії.

Енергетична безпека залишається одним із найгостріших викликів для ЄС. Станом на 2020 р. 57,5% енергоносіїв імпортувалися. На графіку нижче показано рівень енергетичної залежності кожної держави-члена ЄС, а також середній показник по ЄС, що ілюструє, наскільки окремі країни та ЄС загалом залежать від імпорту для задоволення енергетичних потреб. У 2020 р. рівень залежності ЄС становив 57,5%. При цьому ситуація значно варіювалася між країнами-членами: наприклад, в Естонії рівень залежності складав лише 10,5%, тоді як у Німеччині – 63,7%, Греції – 81,4%, а на Мальті – понад 97% (рис. 2.1).

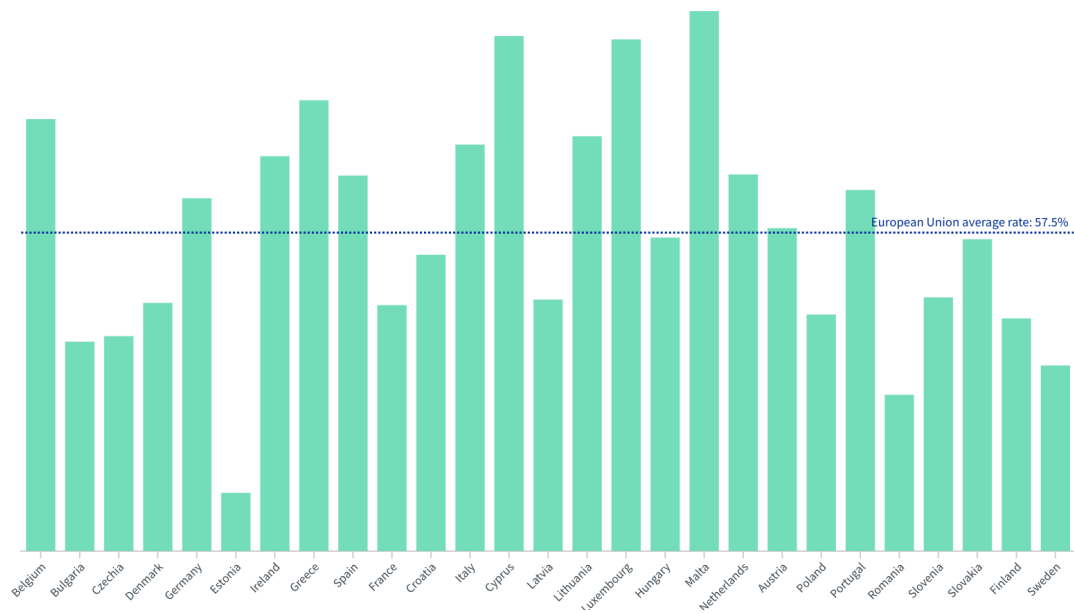

Рис. 2.1. Рівень енергетичної залежності країн ЄС у 2020 р. [44].

Різне скорочення постачання російського газу після повномасштабного вторгнення в Україну викрило структурні слабкості європейської енергосистеми. Відповіддю став план REPowerEU, який передбачає диверсифікацію джерел через збільшення імпорту природного газу з США, Катару та Азербайджану, а також прискорення розгортання відновлюваної енергетики. Проте, як зазначає Федеральний резерв США, навіть у разі подвоєння потужностей відновлюваних джерел до 2033 р., ЄС залишатиметься імпортером 45% енергоносіїв [72].

Залежність від імпорту створює подвійний тиск: з одного боку, висока вартість енергоносіїв підвищує витрати промисловості, з іншого – геополітичні ризики обмежують стратегічну автономію. Як ілюструє досвід угод з Азербайджаном, який у 2023 р. збільшив експорт газу до ЄС до 12 млрд м³, альтернативні постачальники часто використовують свою монополію для політичного тиску. Це підкреслює необхідність інвестування у власні відновлювані потужності, які, окрім екологічних переваг, зменшують вразливість до зовнішніх шоків.

Взаємодія між кліматичною та енергетичною політикою стає ключовим чинником подолання сучасних викликів. Деякі дослідження свідчать, що впровадження відновлюваних джерел енергії до 2030 р. дозволить суттєво скоротити імпорт газу, а підвищення енергоефективності будівель зменшить споживання енергії. Зокрема, програма «Хвиля реконструкції» спрямована на покращення ізоляції житлових будинків, що сприятиме значному зниженню витрат на опалення. Паралельно ЄС інвестує у розвиток водневої енергетики: план REPowerEU передбачає значне нарощування виробництва «зеленого» водню як альтернативи природному газу.

Проте структурні перешкоди залишаються. Зокрема, нерівномірний розподіл інфраструктури природного газу між країнами Півночі та Півдня ЄС обмежує можливості диверсифікації. Крім того, висока вартість технологій змушує країни покладатися на державні субсидії, що порушує принципи конкуренції. Як наслідок, Європейська рада з енергетики в 2024 р. затвердила механізм коригування вуглецевого кордону (CBAM), який захищає внутрішній ринок від імпорту з високим вуглецевим слідом, сприяючи інвестуванням у «чисті» технології [19].

Отже, Європейський Союз перебуває перед низкою складних викликів, які охоплюють як внутрішні проблеми – економічні дисбаланси, популізм, міграційну напруженість і кризу довіри до інституцій – так і зовнішні загрози з боку Росії, Китаю та США. В умовах глобальної нестабільності ЄС змушений шукати баланс між збереженням єдності, посиленням стратегічної автономії та впровадженням реформ, зокрема в енергетичній та кліматичній політиці, щоб зміцнити свою стійкість і конкурентоспроможність на міжнародній арені. Успішне подолання цих перешкод визначатиме не лише майбутнє самого Союзу, а й стабільність та розвиток євроатлантичного простору.

2.2. Розвиток відносин ЄС з основними позарегіональними акторами

У сучасному багатоплярному світі Європейський Союз, як глобальний актор, стикається з необхідністю переосмислення своїх зовнішніх зв'язків у контексті геополітичних зрушень, технологічних викликів та зростаючої конкуренції. Відносини з позарегіональними акторами – від трансатлантичних партнерів до країн Азії та Африки – стають ключовим інструментом для забезпечення безпеки, економічної стійкості та стратегічного впливу. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, активізації китайського проекту «Пояс і шлях» та виходу Великої Британії з ЄС блок змушений балансувати між зміцненням співпраці з традиційними союзниками (НАТО, США), диверсифікацією партнерств у Азії та Африці, та подоланням інституційних наслідків Brexit. Ці процеси супроводжуються пошуком нових форматів взаємодії – від технологічних альянсів до «зелених» інфраструктурних ініціатив, – які мають не лише захистити європейські інтереси, але й утвердити ЄС як автономного гравця в умовах глобальних турбулентностей.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 р. трансатлантичні відносини набули нового виміру, що поставило Європейський Союз перед необхідністю переосмислення своєї безпеки та економічної стратегії. Співпраця з НАТО та США стала ключовим елементом у формуванні європейської політики, яка поєднує військову підтримку України, зміцнення колективної оборони та адаптацію до нових геополітичних реалій. Цей процес супроводжувався інтенсифікацією інституційного діалогу, переглядом оборонних бюджетів країн-членів ЄС та пошуком механізмів для забезпечення довгострокової стійкості трансатлантичного партнерства.

Російська агресія стала каталізатором для безпрецедентної консолідації європейських країн навколо принципів колективної безпеки. Згідно з даними НАТО, після 2022 р. оборонні витрати європейських союзників зросли на 18%, причому 23 країни-члени Альянсу досягли цільового показника у 2% ВВП [61]. Це відображає не лише реакцію на безпосередню загрозу, але й

усвідомлення структурних слабкостей європейської оборонної промислової бази, яка десятиліттями недофінансовувалась. ЄС відповів на ці виклики через низку ініціатив, зокрема Стратегічний компас (2022), який передбачає створення Європейської швидкої реакції (EU Rapid Deployment Capacity) чисельністю до 5 000 військових. Цей механізм покликаний забезпечити автономність ЄС у кризових сценаріях, що особливо актуально на тлі сумнівів у надійності американських гарантій після заяв Дональда Трампа про можливе зменшення участі США в НАТО [61].

Важливим аспектом співпраці стало посилення координації між НАТО та ЄС. Третя Спільна декларація про співпрацю (2023) закріпила принципи взаємодоповнюваності, уникання дублювання та спільного аналізу загроз, зокрема в кіберпросторі та гібридних війнах [64]. Практичним виявом цього стала синхронізація програм підтримки України: якщо НАТО зосередилась на постачанні зброї та навчанні особового складу, ЄС забезпечив фінансування через Європейський інструмент миру (EPF), виділивши понад 82 млрд євро станом на 2023 р. [26]. Однак подібний поділ функцій викликає критику через фрагментацію зусиль. Наприклад, проєкт PESCO (Постійна структурована співпраця) зіткнувся з труднощами у гармонізації національних інтересів: із 74 ініційованих проєктів лише 7 завершено, а участь країн Східної Європи залишається обмеженою. Це свідчить про те, що інституційний розвиток ЄС як безпекового актора ще відстає від геополітичних викликів.

Економічний вимір євроатлантичних відносин зазнав суттєвих змін через занепад переговорів щодо Трансатлантичного торговельно-інвестиційного партнерства (ТТІР). Ініційований у 2013 р., ТТІР мав стати найбільшою зоною вільної торгівлі, що охоплює 30% світового ВВП. Однак суперечності щодо сільськогосподарських стандартів, регулювання цифрової економіки та механізму ISDS (інвесторсько-державного врегулювання спорів) призвели до замороження переговорів у 2016 р. Європейська рада офіційно визнала ТТІР «застарілим»

у 2019 р., а зміна адміністрації США під керівництвом Джо Байдена не призвела до його відродження.

На зміну ТТІР прийшов Рада з торгівлі та технологій (ТТС), створена у 2021 р. як платформа для координації стандартів у сферах штучного інтелекту, напівпровідників та кібербезпеки [33]. На відміну від ТТІР, який концентрувався на лібералізації ринків, ТТС орієнтована на технологічне лідерство демократій у протистоянні з авторитарними режимами. Наприклад, у 2024 р. ЄС та США узгодили спільні принципи експортного контролю для обмеження передачі критичних технологій Китаю, що стало прямою відповіддю на його підтримку російського військово-промислового комплексу [75]. Однак ефективність ТТС обмежена відсутністю юридично обов'язкових угод. Як зазначають аналітики, 80% рішень Ради (Рада ЄС-США з торгівлі та технологій) мають рекомендаційний характер, що не дозволяє повною мірою синхронізувати регуляторні рамки.

Сучасний стан трансатлантичної торгівлі демонструє парадокс: попри політичні напруженості, обсяг товарообігу між ЄС та США досяг рекордних 1,6 трлн євро у 2023 р. Це більше, ніж весь валовий внутрішній продукт Іспанії. Щодня через Атлантику перетинають товари та послуги на суму понад 4,4 млрд євро. ЄС має позитивне сальдо торгівлі з США у розмірі 48 млрд євро з урахуванням як товарів, так і послуг. На діаграмі нижче показано динаміку трансатлантичної торгівлі між ЄС та США з 2013 по 2023 р.: обсяг торгівлі товарами та послугами за цей період більш ніж подвоївся – з трохи більше ніж 670 млрд євро у 2013 р. до 1,6 трлн євро у 2023 р. (рис. 2.2) [27].

Проте структурні проблеми залишаються: ескалація митних війн за часів другого терміну Трампа (податки на сталь та алюміній у розмірі 25%), а також конкуренція з боку китайських електромобілів, які становлять 22% європейського ринку, створюють тиск на європейську промисловість. Відповіддю ЄС стало посилення антидемпінгових розслідувань та розширення «механізму зовнішнього огляду інвестицій», що обмежує доступ китайських компаній до стратегічних галузей.

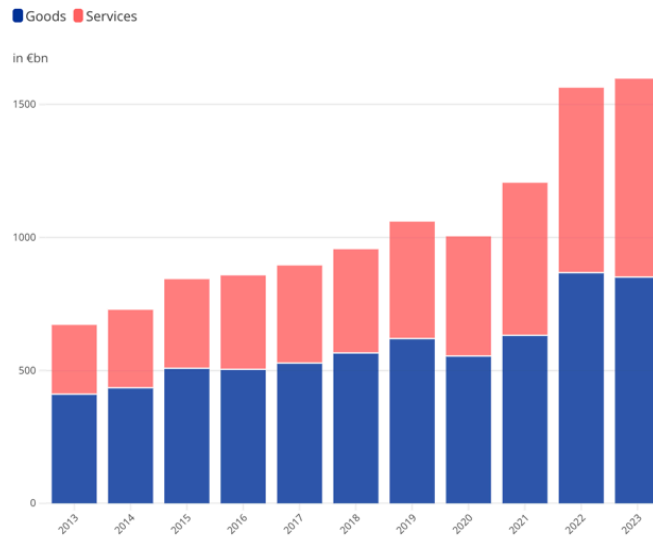

Рис. 2.2. Еволюція трансатлантичної торгівлі (2013-2023) [27].

Зміцнення зв'язків з НАТО та США має двозначний вплив на європейську інтеграцію. З одного боку, криза довіри до американських гарантій стимулювала країни ЄС до інвестування у власні оборонні можливості. Наприклад, проект «Бойова хмара» (Eurodrone) та створення Європейського оборонного фонду (EDF) сприяють формуванню спільного ринку озброєнь. З іншого боку, залежність від американських розвідувальних супутників чи систем протиповітряної оборони типу THAAD обмежує автономність ЄС. Економічна взаємозалежність також створює вразливості: скасування ТТІР і поява ТТС переносять акцент із торгівлі товарами на технологічні стандарти, де США мають перевагу через такі компанії, як Google чи Lockheed Martin.

Український кризис став тестом на здатність ЄС поєднувати «м'яку» та «жорстку» силу. Запровадження 16 пакетів санкцій проти Росії, фінансова підтримка України та ініціатива щодо конфіскації заморожених російських активів демонструють новий рівень європейської солідарності. Однак розбіжності між країнами Східної та Західної Європи щодо пріоритетів безпеки (наприклад, ставлення до Китаю) залишаються перешкодою для формування єдиної зовнішньої політики.

Таким чином, співпраця з НАТО та США залишається стрижнем європейської безпеки, але посилення власних можливостей та диверсифікація партнерств стають імперативами для ЄС у глобалізованому світі. Трансформація трансатлантичних відносин із традиційного військового альянсу в технологічно орієнтоване партнерство відображає пошук нових форм інтеграції, здатних відповідати на виклики XXI століття.

Паралельно зміцненню трансатлантичних зв'язків ЄС інтенсифікує співпрацю з країнами Азії та Африки, перетворюючи економічну дипломатію на інструмент геополітичного впливу.

Стратегічне зміцнення зв'язків Європейського Союзу з країнами Азії та Африки є ключовим елементом його глобальної інтеграційної політики. На тлі геополітичної конкуренції з Китаєм та іншими державами ЄС розробив інноваційні інструменти, такі як ініціатива Global Gateway та низку двосторонніх угод про вільну торгівлю. Ці механізми не лише сприяють економічній кооперації, але й відображають прагнення ЄС до формування альтернативної моделі глобалізації, заснованої на демократичних цінностях, сталій інфраструктурі та соціальній відповідальності.

Ініціатива Global Gateway, запущена Європейською комісією у 2021 р., стала відповіддю на зростаючий вплив Китаю через проект «Пояс і шлях». За словами президента Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн, Global Gateway покликана запропонувати країнам, що розвиваються, «вибір без дрібного шрифту та високої ціни» [40]. Бюджет ініціативи становить 300 млрд євро до 2027 р., причому 50% коштів спрямовано на проекти в Африці [74, с. 1]. На відміну від китайської моделі, яка акцентує на транспортній інфраструктурі, ЄС зосередився на «розумних» інвестиціях у цифрові технології, зелену енергетику, охорону здоров'я та освіту.

Однак ефективність Global Gateway стикається з критикою через надмірну бюрократію та відсутність новизни. Дослідники з ECDPM зазначають, що більшість проєктів ініціативи є модифікаціями вже існуючих програм, таких як «Team Europe» [74, с. 1]. Станом на 2024 р. із запланованих

225 глобальних проєктів реалізовано лише 116, причому більшість із них зосереджені в Африці [78]. Наприклад, будівництво Зеленого водневого хабу в ПАР передбачає інвестиції у розмірі 2,4 млрд євро, але лише 30% коштів надійшли від приватного сектору, що свідчить про обмежену привабливість для бізнесу [78]. Незважаючи на це, Global Gateway вдалося створити конкуренцію Китаю в регіонах, де раніше домінував BRI. Частка ЄС у інфраструктурних інвестиціях у Східній Африці поступово продовжує зростати.

У рамках диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків ЄС укладав угоди про вільну торгівлю з ключовими акторами Азії та Африки. Економічна партнерська угода з Японією, що набрала чинності у 2019 р., стала найбільшим договором такого типу в історії ЄС. Вона скасувала 99% мит на європейський експорт, зокрема на автомобілі та вина, що дозволило збільшити обсяги торгівлі на 34% до 2023 р. [31]. Для Японії угода відкрила доступ до європейського ринку напівпровідників і фармацевтики, де європейські компанії контролюють 40% світового виробництва. Важливим аспектом стало включення розділу про географічні зазначення, що захистило 200 європейських продуктів (наприклад, пармезан та шампанське) від японських імітацій [31].

У відносинах із Південною Африкою ключову роль відіграє Економічна партнерська угода з SADC (2016), яка охоплює Ботсвану, Лесото, Мозамбік, Намібію, ПАР та Есватіні. Угода надала африканським країнам асиметричні переваги: 100% їхнього експорту до ЄС звільнено від мит, тоді як ЄС отримав доступ лише до 86% ринків SADC [24]. Це дозволило ПАР збільшити експорт цитрусових до Європи на 62% та вина на 41%, компенсуючи втрати від санкцій проти Росії. Окрім того, угода містить механізми захисту, що дозволяють SADC тимчасово підвищувати мита на європейські товари у разі загрози локальним виробникам [24]. Наприклад, у 2023 р. Намібія ввела обмеження на імпорт європейської молочної продукції, захистивши власних фермерів.

Стратегія Global Gateway та угоди про вільну торгівлю трансформують роль ЄС у глобальній економіці. По-перше, вони сприяють деризифікації ланцюгів поставок, зменшуючи залежність від Китаю. Наприклад, імпорт рідкоземельних металів з Японії до ЄС зріс після 2022 р., частково замінивши китайські поставки. По-друге, створюється нормативний каркас, який поширює європейські стандарти. Угода з SADC вимагає дотримання екологічних норм при видобутку корисних копалин, що змусило компанії ПАР інвестувати у «зелені» технології.

Відносини ЄС з країнами Азії та Африки через призму Global Gateway та угод про вільну торгівлю демонструють пошук балансу між економічними інтересами та геополітичними амбіціями. Хоча ці ініціативи покращують конкурентоспроможність ЄС, їхній успіх залежить від подолання бюрократичних бар'єрів та залучення приватних інвестицій. Подальша інтеграція ЄС у глобальному світі вимагатиме глибшої синхронізації між торгівельною політикою, стратегіями розвитку та безпековими інтересами.

Глобальна активність ЄС, однак, супроводжується внутрішніми трансформаціями: Brexit став каталізатором переосмислення ролі Європи як автономного гравця у світі, де кожен крок назовні вимагає зміцнення власних інституцій.

Вихід Великої Британії з Європейського Союзу став одним з найважливіших геополітичних подій початку XXI століття, що істотно трансформувало інституційні механізми та зовнішньополітичні пріоритети ЄС. Brexit не лише змінив баланс сил у рамках європейських структур, але й поставив під сумнів традиційні підходи до формування міжнародної політики блоку. Інституційні зрушення, спричинені відходом одного з ключових учасників інтеграційного проекту, відбулися на кількох рівнях. По-перше, перерозподіл місць у Європейському парламенті після Brexit призвів до збільшення представництва країн, які раніше були недостатньо представлені. З 73 місць, які належали Великій Британії, 27 було розподілено між 14 державами-членами, зокрема Францією та Іспанією, що отримали по п'ять

додаткових мандатів [77]. Це змінило політичну динаміку в законодавчому органі, де північні та ліберальні фракції втратили частину впливу, тоді як країни Південної Європи змогли посилити свою роль у прийнятті рішень.

Іншим важливим аспектом стала реорганізація механізмів взаємодії між ЄС та Великою Британією. Згідно з Угодою про вихід, сторони створили Об'єднаний комітет, який відповідає за моніторинг виконання угоди та вирішення спорів. Цей орган, що складається з представників обох сторін, проводить щорічні засідання та координує роботу спеціалізованих комітетів з питань торгівлі, безпеки та регуляторних стандартів [65]. Однак відсутність формалізованих рамок для зовнішньополітичного співробітництва, зазначена в Договорі про торгівлю та співробітництво (ТСА), обмежила можливості синхронізації дій ЄС і Великої Британії на міжнародній арені [65]. Наприклад, після 2021 р. Велика Британія більше не бере участі у формуванні спільних позицій ЄС щодо санкцій проти Росії чи політики щодо Близького Сходу, що зменшило узгодженість трансатлантичних ініціатив.

Вплив Brexit на зовнішню політику ЄС виявився двозначним. З одного боку, відхід Великої Британії, яка традиційно виступала за тісніший альянс із США та НАТО, сприяв посиленню голосів прихильників «стратегічної автономії» ЄС, зокрема Франції та Німеччини. Це відобразилося в активізації оборонних ініціатив, таких як Постійна структурована співпраця (PESCO), яка передбачає спільні інвестиції в розвиток військових технологій та оперативну взаємодію. З іншого боку, відсутність британського досвіду в кібербезпеці та розвідці створила прогалини у спроможностях ЄС протистояти сучасним загрозам, що особливо яскраво проявилось під час кібератак на критичну інфраструктуру країн-членів у 2022–2023 рр.

Економічні наслідки Brexit для зовнішніх зв'язків ЄС також залишаються суттєвими. Угода про торгівлю та співробітництво, укладена в грудні 2020 р., скасувала мита на більшість товарів, але запровадила складні процедури валідації правил походження продукції. Це призвело до зростання адміністративного навантаження на бізнес, особливо в секторах, де ланцюги

поставок охоплюють кілька юрисдикцій. Такі обмеження змусили ЄС шукати альтернативних партнерів, що позначилося на підписанні угод про вільну торгівлю з Японією (2019) та Мексикою (2020), які передбачають спрощені правила для високотехнологічної продукції⁴.

Інституційні зміни після Brexit включали також переміщення двох важливих агенцій ЄС з Лондона. Європейське медичне агентство (ЕМА) з 900 співробітниками переїхало до Амстердама, а Європейський банківський орган (ЕВА) зі 150 працівниками – до Парижа. Рішення про місце розташування цих установ приймалося за прозорою процедурою з урахуванням таких критеріїв, як операційна готовність, доступність локації, наявність шкіл для дітей співробітників, доступ до ринку праці та медичних послуг, безперервність бізнесу та географічний розподіл. Переїзд цих агенцій став не лише логістичним викликом, але й символічним актом, що підкреслив незворотність виходу Великої Британії з ЄС.

Відносини з НАТО зазнали структурних змін. Якщо раніше Велика Британія виступала посередником між ЄС та альянсом, то після 2020 р. координація стала здійснюватися через окремі угоди, що збільшило роль Франції та Німеччини у формуванні спільних позицій. Це особливо помітно в контексті підтримки України після російського вторгнення 2022 р., де ЄС і НАТО діють паралельно, але без єдиного механізму фінансування озброєнь.

Майбутнє відносин ЄС з Великою Британією залишається невизначеним. Хоча ТСА передбачає регулярні перегляди угоди, розбіжності щодо регулювання фінансових послуг, прав риболовлі та стандартів захисту даних ускладнюють пошук компромісів. Умовившись уникати інституційного копіювання, обидві сторони намагаються будувати відносини на основі конкретних ініціатив, таких як спільні дослідження в галузі клімату чи боротьба з кіберзлочинністю, проте системного підходу до зовнішньої політики поки що не існує.

Підсумовуючи, Європейський Союз, стикаючись із геополітичними викликами ХХІ століття, трансформує зовнішню політику в напрямку

стратегічної гнучкості, де безпека, економічна дипломатія та інституційна адаптація переплітаються. Трансатлантичний альянс залишається основою безпекового курсу, але зростаюча автономія в оборонній сфері та технологічній конкуренції свідчить про прагнення ЄС до більшої незалежності. Паралельно Європа розширює вплив у Азії та Африці через інфраструктурні та торговельні ініціативи, які, попри бюрократичні бар'єри, стають альтернативою авторитарним моделям глобалізації.

Brexit, як каталізатор внутрішніх змін, підкреслив необхідність інституційної стійкості: втрата ключового союзника змусила ЄС посилити власні механізми координації та переосмислити роль у світовій архітектурі. Суперечливий досвід взаємодії з Великою Британією демонструє, що зовнішня політика ЄС тепер ґрунтується на поєднанні гнучкості з принциповістю, де кожен крок назовні супроводжується внутрішньою консолідацією.

Таким чином, ЄС формується як гібридний актор, який поєднує традиційні альянси з інноваційними підходами, балансує між гарантіями колективної безпеки, економічними інтересами та прагненням до стратегічної автономії. Його успіх у глобальній системі залежатиме від здатності інтегрувати ці складові в єдину, динамічну стратегію, здатну протистояти викликам багатополлярності.

2.3. Стан та перспективи співробітництва України та ЄС

Співпраця між Україною та Європейським Союзом займає центральне місце у стратегії євроінтеграції України, визначаючи її політичний та економічний розвиток у найближчій перспективі. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є фундаментальним документом, що визначає траєкторію інтеграційних процесів та встановлює нову парадигму відносин між сторонами. Підписана у 2014 р., ця угода стала символом європейського вибору України та платформою для комплексних

трансформацій у політичній, економічній та правовій сферах. Важливо підкреслити, що Угода про асоціацію замінила попередню Угоду про партнерство і співробітництво, суттєво розширивши формат взаємодії та спрямувавши її на поглиблену інтеграцію.

Процес набуття чинності Угодою про асоціацію розгортався поетапно. 16 вересня 2014 р. відбулася синхронна ратифікація документу Верховною Радою України та Європейським Парламентом. Остаточна угода повністю набула чинності 1 вересня 2017 р. після завершення ратифікації всіма державами-членами ЄС. Примітно, що це одна з найамбітніших двосторонніх угод, які Європейський Союз коли-небудь укладав із партнерами, що свідчить про стратегічний характер відносин та їхню довгострокову перспективу [62, с. 1-2].

Особливу роль у структурі Угоди про асоціацію відіграє поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (DCFTA). Цей компонент є невід'ємною частиною угоди й передбачає не просто лібералізацію торгівлі, а комплексну економічну інтеграцію, що охоплює ринки товарів, послуг та капіталу. DCFTA вирізняється широким спектром регуляторних положень, що мають на меті гармонізацію українського законодавства з нормами ЄС у багатьох сферах, пов'язаних із торгівлею.

Імплементация положень DCFTA розпочалась з тимчасового застосування з 1 січня 2016 р., хоча формально цей процес стартував із повним набуттям чинності угодою у 2017 р. [32]. Згідно з планом, повна реалізація DCFTA має відбутися поступово протягом 10-річного перехідного періоду, що дозволяє Україні адаптуватися до нових умов та мінімізувати потенційні економічні шоки. Ключові елементи DCFTA включають: взаємне скасування імпорتنних мит на більшість товарів; запровадження правил походження товарів; гармонізацію технічних регламентів, санітарних та фітосанітарних заходів; встановлення найсприятливіших умов доступу до ринків послуг; впровадження європейських правил у сфері державних

закупівель; спрощення митних процедур; посилення захисту прав інтелектуальної власності [32].

Результати імплементації DCFTA демонструють суттєвий прогрес у розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та ЄС. Відповідно до дослідження Національного торговельного управління Швеції, угода фактично подвоїла обсяги двосторонньої торгівлі [70]. Порівняно з іншими торговельними угодами ЄС, ефект від DCFTA виявився значно вищим за середній показник, що свідчить про ефективність обраної моделі економічного співробітництва. Варто зазначити, що позитивний ефект почав проявлятися ще на етапі переговорного процесу, що підтверджує важливість сигнального ефекту угоди для бізнес-середовища.

Політичний діалог, що регламентується Угодою про асоціацію, формує стратегічний вимір відносин та передбачає системну взаємодію на найвищому рівні. Згідно зі статтею 460 Угоди, щорічно проводяться саміти Україна-ЄС, які відбуваються по чергово в Україні та ЄС (Києві та Брюсселі) [58]. Ці заходи забезпечують загальний нагляд за імплементацією угоди та створюють платформу для обговорення широкого спектру двосторонніх та міжнародних питань, що становлять взаємний інтерес.

Інституційна архітектура політичного діалогу включає декілька ключових структур. Рада асоціації, створена відповідно до статей 461-463 Угоди, замінила Раду з питань співробітництва, передбачену попередньою Угодою про партнерство і співробітництво. Очолювана з боку України Прем'єр-міністром, а з боку ЄС – Високим представником із закордонних справ і політики безпеки, Рада здійснює нагляд та моніторинг застосування і імплементації Угоди, а також періодично переглядає функціонування Угоди у світлі її цілей [14]. Важливо підкреслити, що рішення Ради асоціації є обов'язковими для сторін, що надає цьому органу реальних важелів впливу на процес євроінтеграції України.

Комітет асоціації у торговельній конфігурації та його чотири підкомітети (з питань торгівлі та сталого розвитку, санітарного та фітосанітарного

управління, митниці та сприяння торгівлі, географічних зазначень) здійснюють нагляд за імплементацією DCFTA [32]. Така розгалужена структура дозволяє охопити всі аспекти торговельно-економічного співробітництва та оперативно вирішувати проблеми, що виникають у процесі реалізації угоди.

Незважаючи на значний прогрес у реалізації положень Угоди про асоціацію, процес гармонізації українського законодавства з правом ЄС стикається з низкою викликів та проблем. Аналіз виконання угоди демонструє неоднорідну динаміку імплементації її положень. Згідно з останнім урядовим звітом, загальний прогрес у виконанні зобов'язань за Угодою про асоціацію у 2023 р. оцінюється на рівні 88% [66]. Однак, впродовж періоду реалізації угоди спостерігалися значні коливання темпів виконання, зокрема від 90% у 2015 р. до 34% у 2020 р. [89, с. 10].

За даними незалежного моніторингу, станом на 2022 р. загальний прогрес виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію становив 55% [90]. При цьому «ідеальне» виконання, тобто коли завдання повністю виконані, оцінюється лише на рівні 30,4%; «просунуте» виконання, коли законодавча робота проведена, але не прийняті всі необхідні підзаконні акти, становить 26,2%; «рання» стадія виконання, коли нормативно-правові акти перебувають на стадії розробки, – 21%. Для 20,8% зобов'язань імплементація навіть не розпочалася, а виконання 1,6% зобов'язань має критичну невідповідність відповідним нормам права ЄС [90].

Серед ключових проблем гармонізації законодавства варто виділити декілька аспектів. По-перше, це складності у тлумаченні термінів та перекладі європейських правових актів. Для успішної гармонізації необхідно узгодити тлумачення термінів, що використовуються в законодавстві.

По-друге, повільне просування реформ у сферах верховенства права та боротьби з корупцією. Дослідження ефективності та впливу торговельного порядку денного ЄС-Україна виявило, що реалізація DCFTA характеризується середньою ефективністю, з найбільшими проблемами,

пов'язаними з корупцією, слабким верховенством права та сильним олігархічним впливом [62, с. 9]. Ці системні проблеми перешкоджають повноцінній імplementації європейських норм та стандартів у національне законодавство.

По-третє, значний обсяг зобов'язань та обмежені інституційні спроможності. Загалом Україна зобов'язана гармонізувати принаймні частину свого національного законодавства з сотнями регламентів ЄС (так званий «*acquis communautaire*») з багатьох галузей права. Це включає такі ключові галузі, як митне право, трудове право, фінансові послуги, захист споживачів, охорона навколишнього середовища тощо. Законодавча робота такого масштабу не може здійснюватися хаотично і поспішно та вимагає ретельного і належного планування [41].

Четверта проблема пов'язана з порушеннями зобов'язань України в рамках DCFTA. Як свідчить аналіз Німецької консультативної групи в Україні, незважаючи на прогрес у відкритті ринку, скасуванні тимчасової імпоротної надбавки та встановленні тарифних квот, Україна підвищила експортні мита на металобрухт та запровадила кількісні обмеження (заборону на експорт) на деревину, що є прямим порушенням умов DCFTA. Ці протекціоністські заходи підривають довіру до України як надійного партнера та гальмують процес економічної інтеграції.

П'ята проблема стосується недостатньої координації між державними органами та неефективної імplementації прийнятих законів. Основні зусилля мають бути спрямовані на зниження фактичного рівня монополізації в країні та підвищення незалежності Антимонопольного комітету, що є ключовою передумовою для посилення конкуренції в все ще значною мірою монополізованій економіці.

Шоста проблема пов'язана з необхідністю оновлення Угоди про асоціацію, зокрема її торговельної частини. Як зазначає дослідник Ван дер Лоо, комплексне оновлення DCFTA становить виклик для сторін, враховуючи складність угоди та обмежені повноваження Ради асоціації щодо суттєвого

розширення або поглиблення відносин асоціації [62, с. 8]. Станом на сьогодні Рада асоціації погодила лише кілька поправок до додатків, наприклад, щодо санітарних та фітосанітарних заходів, державних закупівель, митниці та енергетики.

Нещодавні події, пов'язані з повномасштабною війною Росії проти України з лютого 2022 р., створили додаткові виклики для реалізації Угоди про асоціацію. Як зазначається у звіті про виконання Угоди за 2023 р., незважаючи на тривалу повномасштабну війну, Україна продовжує послідовно працювати над поглибленням секторальної інтеграції до ЄС [66]. Загальний прогрес у виконанні Угоди у 2023 р. збільшився на 5%, а Кабінет Міністрів України виконав 86% завдань за Угодою. Найбільший прогрес – понад 90% – досягнуто у таких сферах, як інтелектуальна власність; статистика та обмін інформацією; гуманітарна політика; юстиція, свобода, безпека, права людини; освіта, підготовка кадрів та молодь; політичний діалог, національна безпека та оборона [66].

Важливо підкреслити, що виконання Угоди про асоціацію є не лише технічним процесом, але й стратегічним інструментом на шляху до повноправного членства України в Європейському Союзі. Як зазначається в урядовому повідомленні, метою України є поглиблення інтеграції різних секторів до внутрішнього ринку ЄС паралельно з переговорами про вступ до ЄС [66]. Конкретні пропозиції щодо інтеграції у цифровій, енергетичній, економічній та інших сферах вже узгоджені з європейською стороною.

Економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом є ключовим елементом стратегії євроінтеграції, що базується на принципах взаємодоповнюваності ринків, гармонізації регуляторних стандартів та посилення інвестиційної привабливості. Після підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС, включно з Поглибленою та всеохоплюючою зоною вільної торгівлі (DCFTA), спостерігається сталий ріст обсягів торгівлі. Так, за підсумками 2023 р. загальний товарообіг між Україною та ЄС сягнув 61.9 млрд євро, що більш ніж удвічі перевищує показники 2016 р.. Ця

динаміка свідчить про ефективність механізмів DCFTA, які не лише сприяли усуненню митних бар'єрів, але й стимулювали структурну перебудову української економіки.

Аналіз торгівлі товарами демонструє стабільне зростання експорту з ЄС до України, який у 2023 р. досяг 39.1 млрд євро, порівняно з 28.4 млрд євро у 2021 р. Водночас імпорт з України залишався на стабільному рівні – 22.8 млрд євро у 2023 р. Як наслідок, позитивне торговельне сальдо на користь ЄС зросло з 4.3 млрд євро у 2021 р. до понад 16 млрд євро у 2023 р. (рис. 1). Основними статтями українського експорту до ЄС у 2023 р. були зернові культури (21.9% від загального експорту), жири та олії (9.2%), руди та шлаки (8.3%), насіння олійних культур (8.2%) та чорні метали (7.9%). Натомість ЄС експортував до України переважно мінеральні палива (16.6%), автомобілі (9.9%), промислове обладнання (9.1%), електротехнічну продукцію (8.9%) та зброю й боєприпаси (4.3%) [30].

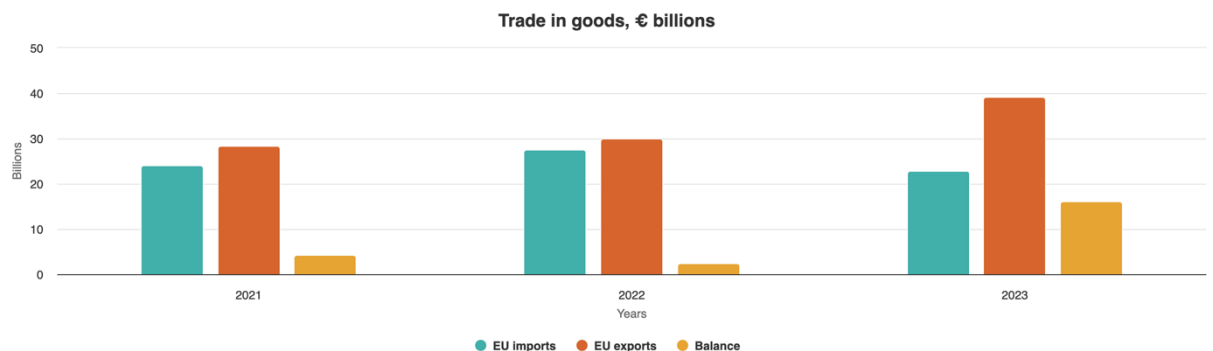

Рис. 2.3. Торговля товарами між Україною та ЄС у 2021–2023 рр., млрд. євро [30]

У сфері торгівлі послугами у 2022 р. зафіксовано суттєве позитивне сальдо на користь України. Український експорт послуг до ЄС зріс до 14.3 млрд євро, тоді як імпорт послуг з ЄС залишився на рівні близько 3.7 млрд євро. Таким чином, чисте сальдо становило понад 10 млрд євро на користь України (рис. 2). Основу українського експорту послуг склали ІТ-послуги та аутсорсинг, які демонструють високу конкурентоспроможність українського

цифрового сектору. Важливо зазначити, що дані за 2023 р. у сфері послуг поки що відсутні або не були оприлюднені на момент аналізу [30].

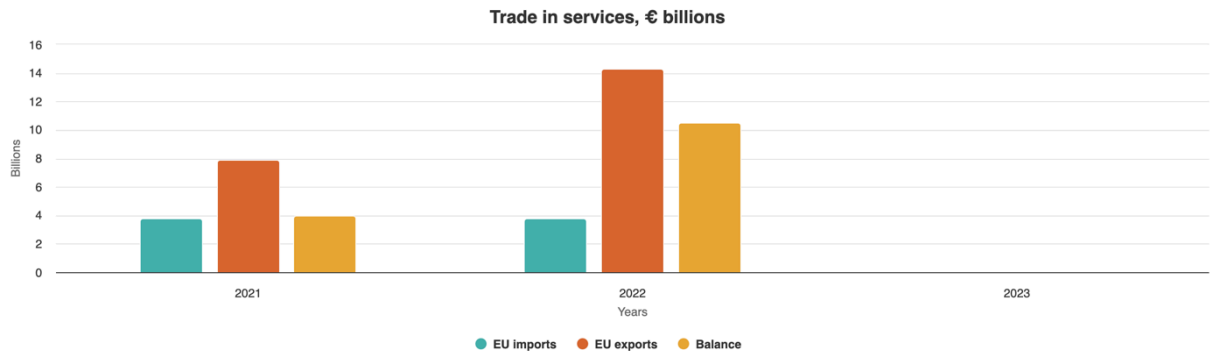

Рис. 2.4. Торгівля послугами між Україною та ЄС у 2021–2022 рр., млрд євро [30]

Окрім товарної та сервісної торгівлі, значну роль у розвитку економічних відносин відіграють прямі іноземні інвестиції. У 2022 р. обсяг прямих іноземних інвестицій з ЄС до України (inward stocks) становив близько 14 млрд євро, тоді як обсяг outward stocks (інвестиції України в ЄС) – 30 млрд євро. Як наслідок, сформувалося позитивне сальдо у розмірі 16 млрд євро (рис. 3). Така динаміка свідчить про зростання інтересу європейського бізнесу до українського ринку навіть в умовах повномасштабної війни. Важливим елементом подальшої інтеграції є виконання Плану пріоритетних дій (Priority Action Plan) на 2023–2024 рр., який передбачає конкретні заходи для посилення доступу України до Єдиного ринку ЄС [30].

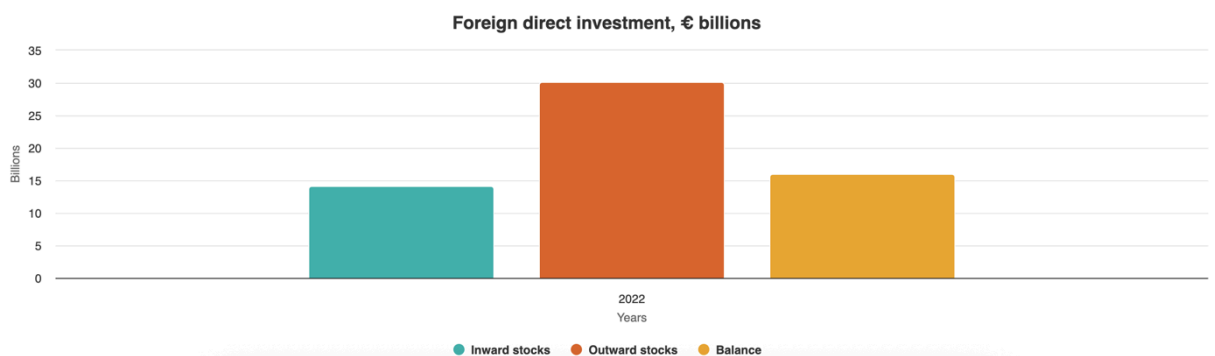

Рис. 2.5. Прямі іноземні інвестиції між Україною

та ЄС у 2022 р., млрд євро [30]

Участь України в науково-дослідних програмах ЄС, зокрема Horizon Europe, стала важливим каналом технологічного трансферу. З 2021 р., коли Україна отримала асоційований статус у програмі, кількість українських учасників у проектах зросла на 40%. У 2023 р. країна отримала 20.3 млн євро фінансування – вдвічі більше, ніж у 2022-му, причому 65% коштів припало на галузі кібербезпеки, аграрних технологій та відновлюваної енергетики [91]. Створення офісу Horizon Europe у Києві у грудні 2023 р. сприяло підвищенню якості заявок: станом на липень 2024-го успішність українських проектів досягла 17.19%, що відповідає середньоєвропейському рівню. Особливо варто відзначити програму MSCA4Ukraine, яка надала 235 стипендій вченим, що постраждали від війни, для роботи в європейських університетах [71]. Ці ініціативи не лише зберігають науковий потенціал України, але й інтегрують її дослідницькі інститути в єдиний інноваційний простір ЄС.

Проте інтеграція в європейські наукові мережі стикається з системними перешкодами. Лише 0.38% усіх заявок у Horizon Europe подаються українськими організаціями, а частка фінансування не перевищує 0.11% від загального бюджету програми [46]. Головними причинами є недостатня обізнаність про механізми участі, мовні бар'єри та брак досвіду у міжнародній кооперації. Для вирішення цих проблем ЄС запустив програми менторства, де досвідчені європейські науковці консультують українських колег щодо оформлення документації та управління проектами. Крім того, 15% коштів «Фонду Відбудови» виділено на модернізацію наукової інфраструктури, зокрема, на відновлення зруйнованих лабораторій та закупівлю сучасного обладнання [46]. Ці кроки спрямовані на створення «мостів» між українськими технопарками та європейськими кластерами, такими як Баварський хай-тек хаб або Ейндховенський регіон в Нідерландах.

Перспективи подальшого економічного співробітництва тісно пов'язані з адаптацією інституційних рамок до викликів воєнного часу. Запровадження

«зелених коридорів» для прискореного митного оформлення, розширення пріоритетних квот на експорт сталі та збільшення лімітів транзиту нафтопродуктів через ЄС – усі ці заходи вже внесені до Плану дій щодо DCFTA на 2024-2025 рр. [30]. Паралельно ЄС готує нову редакцію Угоди про асоціацію, яка має включити положення про спільне виробництво зброї, кібербезпеку та координацію енергетичних ринків. Для України критично важливим залишається прискорення внутрішніх реформ: зменшення частки держпідприємств у ВВП з 40% до 15%, запровадження єдиного електронного реєстру інвестиційних проектів та зміцнення гарантій для іноземних інвесторів через арбітражні механізми. Лише поєднання зовнішньої підтримки та системних внутрішніх змін дозволить реалізувати потенціал економічної інтеграції як драйвера відбудови та модернізації.

Перспективи членства України в Європейському Союзі визначаються комплексом факторів, серед яких ключове місце займають Копенгагенські критерії, встановлені 1993 р. Ці умови, що стосуються політичної, економічної та законодавчої гармонізації, є основою для оцінки готовності країни до інтеграції. Однак на шляху України до членства існують серйозні виклики, пов'язані як із внутрішніми реформами, так і з зовнішньополітичними обставинами, зокрема війною з Росією та позицією окремих країн-членів ЄС.

Політичні умови передбачають стабільність демократичних інститутів, верховенство права, дотримання прав людини та захист меншин. Україна зробила значний крок уперед після Революції Гідності 2014 р., проте ключові проблеми залишаються невирішеними. Зокрема, антикорупційна реформа, попри створення спеціалізованих органів (НАБУ, ВАКС), стикається з системними перешкодами, пов'язаними з політичним впливом та неефективністю судової системи. Важливим викликом є також реформа правоохоронних органів, яка потребує глибокої деолігархізації та зміни управлінської культури. Щодо захисту меншин, то, хоча українське законодавство відповідає європейським стандартам, Угорщина регулярно

критикує Київ через питання прав угорської меншини в Закарпатті, що стало приводом для блокування рішень щодо України на рівні ЄС [49].

Економічні критерії вимагають функціонування ринкової економіки, здатної конкурувати в межах єдиного ринку ЄС. В умовах повномасштабної війни українська економіка перебуває під тиском, проте уряд продовжує реформи, спрямовані на лібералізацію, приватизацію та залучення інвестицій. Угода про асоціацію, зокрема глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі (DCFTA), сприяла зростанню експорту в ЄС, але структурні проблеми, такі як залежність від сировинного експорту та неефективна податкова система, обмежують потенціал [25]. Важливим інструментом є участь України в програмі Horizon Europe, яка дозволяє залучати європейські технології та досвід, проте масштаби такого співробітництва залишаються недостатніми через брак фінансування з боку держави.

Законодавча гармонізація є найбільш масштабним завданням, оскільки передбачає адаптацію понад 80 тис. правових актів ЄС. Станом на 2025 р. Україна виконала близько 81% зобов'язань за Угодою про асоціацію, але ключові галузі, такі як енергетика, екологія та цифровий ринок, потребують прискорення [10]. Наприклад, імплементація Енергетичного співтовариства уповільнюється через знос інфраструктури та залежність від імпорту, тоді як запровадження стандартів Зеленої угоди ЄС вимагає мільярдних інвестицій, недоступних у воєнний час.

Головним політичним викликом для України залишається позиція Угорщини, яка використовує право вето в Раді ЄС для блокування ключових рішень. Офіційним приводом є «порушення прав угорської меншини», але аналітики вказують на політичну взаємодію Будапешта з Москвою та прагнення отримати поступки у фінансових питаннях. У квітні 2025 р. Угорщина оголосила про проведення референдуму щодо підтримки членства України, що може загальмувати процес на роки. Ця ситуація підкреслює слабкість механізму одностайності в питаннях розширення, який дозволяє одній країні блокувати інтереси решти. Щоб подолати цю перешкоду, ЄС

досліджує можливість тимчасового обмеження права вето для нових членів, як запропоновано в моделі «стадійного вступу». Однак такі ініціативи викликають суперечки, оскільки порушують принцип рівноправності країн-членів [17].

Окрім угорського фактора, існують внутрішньоєвропейські чинники, що уповільнюють розширення. Зростання популістських рухів у таких країнах, як Франція чи Німеччина, призводить до зміни пріоритетів ЄС із розширення на консолідацію. Крім того, невирішені проблеми Західних Балкан (наприклад, суперечка між Північною Македонією та Болгарією) створюють прецедент, коли білатеральні конфлікти стають перешкодою для інтеграції

Підтримка членства в Україні залишається високою (понад 80% станом на 2025 р.), що пов'язано з ідентифікацією ЄС як гаранта безпеки та модернізації [12]. Однак триваюча війна формує суспільні настрої сумнівів щодо реальності інтеграції. Зростає розчарування повільним темпом переговорів, особливо на тлі обіцянок ЄС після 2022 р. У Європі підтримка українського членства суттєво відрізняється: від 87% у Португалії до 48% в Угорщині [12]. У Німеччині та Франції, де значна частина населення побоюється фінансових витрат і міграційних хвиль, підтримка не перевищує 65% [12]. Це створює політичні ризики, адже урядів може не вистачити рішучості для просування непопулярних рішень.

Війна з Росією є визначальним контекстом для всіх аспектів інтеграції. З одного боку, агресія РФ посилила політичну солідарність ЄС з Україною, що підтверджується наданням статусу кандидата в 2022 р. З іншого боку, ведення бойових дій ускладнює виконання критеріїв: наприклад, проведення судових реформ у умовах воєнного стану або відновлення інфраструктури для відповідності екологічним стандартам ЄС. Крім того, питання безпеки ставить ЄС перед безпрецедентним викликом: чи може країна, яка перебуває у стані війни, стати членом Співтовариства? Існують пропозиції запровадити «проміжний статус» для України, що передбачає часткову інтеграцію до

спільних ринків без повноправного членства, але ця ідея поки що не отримала офіційної підтримки.

Найоптимістичний сценарій для України передбачає завершення переговорів до 2030 р., але це можливо лише за умови прискорення реформ і політичної волі в ЄС. Ключовим етапом стане реформа процедури голосування в Раді ЄС, яка дозволить ухвалювати рішення щодо розширення кваліфікованою більшістю замість одностайності. Іншим важливим кроком має стати збільшення фінансової допомоги через механізми на кшталт Ukraine Facility, оскільки власні ресурси України недостатні для масштабної трансформації.

Песимістичний сценарій пов'язаний із загрозою «вічної кандидатури», як це сталося з Туреччиною. Ймовірність такого результату зростає, якщо війна затягнеться, а ЄС не проведе інституційні реформи для прийняття нових членів. У такому разі Україна може зіткнутися із частковою інтеграцією через асоційоване членство або посилену політичну угоду, що не надаватиме повного доступу до структур ЄС.

Таким чином, перспективи членства України в ЄС залежать від синхронізації внутрішніх зусиль із зовнішніми обставинами. Подолання політичних і суспільних бар'єрів вимагає не лише технічних реформ, але й стратегічної комунікації, спрямованої на консолідацію європейської ідентичності та усунення страхів щодо наслідків розширення.

Підсумовуючи, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відіграє ключову роль у процесі європейської інтеграції України, створюючи інституційне підґрунтя для політичної та економічної модернізації держави. Її реалізація, зокрема через механізми поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, сприяла суттєвому розширенню торговельно-економічних відносин із ЄС, а також гармонізації українського законодавства з європейськими нормами. Успішне функціонування політичного діалогу в межах Угоди забезпечує стабільну платформу для стратегічного партнерства.

Разом із тим, процес імплементації Угоди супроводжується низкою системних викликів – від складнощів у законодавчій адаптації до проблем з інституційною спроможністю, корупцією та олігархічним впливом. Незважаючи на позитивну динаміку останніх років, зокрема в умовах повномасштабної війни, повноцінна реалізація положень Угоди вимагає посиленої координації між органами влади, сталих структурних реформ і перегляду окремих положень Угоди відповідно до сучасних викликів. У цьому контексті Угода про асоціацію виступає не лише як інструмент співробітництва, але і як стратегічна рамка для наближення України до повноправного членства в Європейському Союзі.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатом дослідження розвитку ЄС як інтеграційного об'єднання в глобальному світі можна зробити наступні висновки:

1. Вивчено джерельну та наукову база роботи. Джерельна база дослідження розвитку ЄС як інтеграційного об'єднання охоплює установчі договори, які стали правовим фундаментом для формування правової і політичної структури ЄС. Особливу увагу приділено офіційним документам інституцій ЄС, що дозволяють простежити еволюцію політик Союзу. Третім ключовим елементом джерельної бази стали наукові дослідження провідних теоретиків інтеграції – Ернста Хааса, Ендрю Моравчика, Яна Зілонки, а також українських дослідників, зокрема у контексті євроінтеграції України. Завдяки комплексному аналізу джерел вдалося виявити здатність ЄС трансформувати внутрішні ініціативи у глобальні стандарти. Таким чином, джерельна та наукова база дозволила сформуванню цілісного уявлення про динаміку інтеграційних процесів в умовах глобалізації.

2. Розкрито понятійно-категоріальний апарат дослідження. Визначено ключові терміни, що формують методологічний базис роботи: «інтеграція», «інтеграційне об'єднання», «глобалізація», «регіональна інтеграція», «глобальний актор», «міжнародні відносини». ЄС розглянуто як приклад повномасштабного інтеграційного проекту, що поєднує наднаціональні інституції, спільні політики та нормативні цінності. Особливу увагу приділено розмежуванню понять інтеграції та міждержавної співпраці.

3. Розглянуто історичні передумови формування ЄС як геополітичного суб'єкта на міжнародній арені. Проаналізовано етапи інституційного становлення ЄС: від ЄОВС до політичного союзу, закріпленого Лісабонським договором. Визначено, що головною метою інтеграції стало забезпечення миру через економічну взаємозалежність. Кожен новий договір (Єдиний європейський акт, Маастрихтський, Лісабонський) розширював сфери спільної політики. Особливу увагу

приділено трансформації інституцій – посиленню ролі Європарламенту, створенню Європейської ради та зовнішньополітичної служби. ЄС поступово перетворився з економічного блоку на глобального геополітичного актора, що здатен впливати на формування міжнародного порядку.

4. Досліджено соціально-економічний та політичний профіль ЄС. Союз сформував потужний соціально-економічний фундамент: єдиний ринок з чотирма свободами, валютний союз на чолі з євро, сучасна бюджетна система та інноваційна інфраструктура. Політична система ЄС базується на унікальному поєднанні наднаціональних і міжурядових механізмів, що виявляється у діяльності таких інституцій як Єврокомісія, Європарламент, Рада ЄС. Особливу увагу приділено соціальному виміру, міграційній політиці та формуванню європейської ідентичності. Визначено, що ефективність ЄС як політичної спільноти залежить від поглиблення фіскальної інтеграції, модернізації законодавчих процедур та посилення солідарності між державами-членами в умовах глобальних викликів

5. Надано характеристику сучасних геополітичних проблем. ЄС стикається з численними викликами: економічними дисбалансами між Північчю і Півднем, зростанням політичного популізму, кризою довіри до інституцій, міграційними тисками, енергетичною залежністю та конкуренцією з Китаєм і США. Геополітичні ризики посилюються через зовнішні загрози – від агресії РФ до технологічної гонки. Реакцією стала реалізація Зеленої угоди, цифрової стратегії, посилення оборонного компоненту через PESCO. ЄС прагне стати «нормативною силою», але внутрішня фрагментація та інституційні бар'єри (зокрема принцип одностайності) ускладнюють оперативну реакцію на кризи. Попри це, Союз зберігає амбіції бути архітектором нового глобального порядку

6. Проаналізовано розвиток відносин ЄС з основними позарегіональними акторами. ЄС розвиває стратегічні відносини з глобальними акторами – США, Китаєм, країнами Глобального Півдня. З США співпраця ґрунтується на трансатлантичному партнерстві, спільних

демократичних цінностях і безпеці, однак час від часу виникають розбіжності (торгівля, цифрове регулювання). Взаємодія з Китаєм будується на принципі «стратегічного суперництва» – водночас ведеться діалог у сфері клімату й торгівлі. ЄС також посилює присутність в Індо-Тихоокеанському регіоні, зокрема через ініціативу Global Gateway. Відносини з країнами Латинської Америки, Африки та АСЕАН спрямовані на просування стандартів сталого розвитку та прав людини. Таким чином, ЄС позиціонує себе як глобальний актор, що впливає на зміну норм через «м'яку силу»

7. Оцінено стан та перспективи співробітництва України та ЄС. Співпраця України та ЄС активізувалась після підписання Угоди про асоціацію, яка охоплює політичну, економічну, правову й інституційну інтеграцію. Ухвалення безвізового режиму, адаптація до *acquis communautaire* та отримання статусу кандидата у 2022 році свідчать про високу динаміку зближення. Проте реалізація угоди стикається з викликами: інституційна неспроможність, корупція, війна. Попри це, Україна демонструє готовність до структурних реформ навіть в умовах війни. ЄС, зі свого боку, розглядає Україну як ключового партнера у Східній Європі. Перспективи членства залежатимуть від внутрішньої трансформації України, ефективності реформ і стабільності політичного курсу. Угода про асоціацію стає не лише рамкою співробітництва, а й інструментом інтеграції в європейський простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурдюг М.М. Популізм як виклик демократичним процесам у Європейському Союзі. *Політологія. Соціологія. Право*. 2023. № 1(57).
2. ЄС: анексія Криму має серйозні наслідки для міжнародного правопорядку. *BBC News Україна*. 16.03.2015. URL: <https://surl.li/vzveba> (дата звернення: 25.04.2025)
3. Кокорев О.В. Визначення особливостей стану ліберальної демократії як передумова оцінки її якості в «молодих демократіях» ЄС. *Актуальні проблеми політики*. 2020. №65. <https://doi.org/10.32837/app.v0i65.314>
4. Марчук В. Європейська інтеграція України: політичний і безпековий виміри. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. № 17. <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-17-14>
5. Мотузка О. М. Єврозона в центрі глобальних дисбалансів: роль Німеччини. *Розвиток міжнародної торгівлі в умовах глобальних економічних дисбалансів*. Матеріали виступів. 2019. С. 65-69.
6. Самусенко Ю. Інвестиції ЄС, туризм та зелена енергетика. Чому південь Європи економічно зростає на тлі стагнації півночі? Розбір *The Financial Times*. *Forbes Ukraine*. 15.01.2025. URL: <https://surl.li/fgpxhq> (дата звернення: 25.04.2025)
7. Снігір О. "Кризові явища в євроні та їх вплив на політичні трансформації в ЄС". Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 09.04.2012. URL: <https://surli.cc/tkjuuv> (дата звернення: 25.04.2025)
8. Сокур О. В. Європейська інтеграція: теоретичні засади та еволюція поглядів. *Актуальні проблеми політики*. 2015. №55. С. 50-58.
9. Трихліб К.О. Європейська інтеграція – основа зближення правової системи України та Європейського Союзу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. №69. С. 54-61.

10. Україна виконала 81% зобов'язань за Угодою про асоціацію. Служба Віце-прем'єр-міністра України. 09.04.2025. URL: <https://surl.li/uebyur> (дата звернення: 25.04.2025)
11. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. European Centre of Excellence for Civilian Crisis Management. URL: <https://surl.li/qersbz> (дата звернення: 24.04.2025)
12. Accession of Ukraine to the European Union. URL: <https://surl.li/yohfje> (дата звернення: 27.04.2025)
13. Anghel S., Drachenberg R. The European Council under the Lisbon Treaty. European Parliamentary Research Service. *European Council Oversight Unit*. 2019.
14. Association Council. *Mission of Ukraine to the European Union*. 21.04.2021. URL: <https://surl.li/vxbphq> (дата звернення: 25.04.2025)
15. Balassa B. *The Theory of Economic Integration*. Routledge, 2013
16. Beck U. *Was ist Globalisierung?* Suhrkamp Verlag, 1997
17. Blockmans S. The legality of a temporal suspension of veto rights for new EU Member States. *Open Society Foundations*. 2022. С. 1-21.
18. Budget of the European Union. *Wikipedia*. URL: <https://surli.cc/acgsbf> (дата звернення: 21.04.2025)
19. Commission simplifies rules on sustainability and EU investments, delivering over €6 billion in administrative relief. *European Commission*. 26.02.2025. URL: <https://surl.lu/jtpstu> (дата звернення: 22.04.2025)
20. Commission welcomes completion of key 'Fit for 55' legislation, putting EU on track to exceed 2030 targets. *European Commission*. 9.10.2025. URL: <https://surli.cc/kwrwwk> (дата звернення: 21.04.2025)
21. Common Assembly of the European Coal and Steel Community. *Historical Archives*. URL: <https://surl.lu/kdtdct> (дата звернення: 20.04.2025)
22. Convergence criteria (Maastricht Treaty). *Insee*. 28.01.2021. URL: <https://surl.li/pahoeo> (дата звернення: 27.04.2025)
23. Economic and Monetary Union (EMU). *European Central Bank*. URL:

<https://surl.li/cnsxqr> (дата звернення: 28.04.2025)

24. Economic Partnership Agreement (EPA) between the European Union and the Southern African Development Community (SADC) EPA Group. *De Nederlandse Grondwet*. 10.10.2016. URL: <https://surl.li/hbpzsr> (дата звернення: 29.04.2025)

25. EU Accession and Sustainability Challenges for Ukraine's Agricultural Sector. *Free Network*. 18.11.2024. URL: <https://surl.li/zrtcnd> (дата звернення: 29.04.2025)

26. EU and US together for a more peaceful, safer and fairer world. *The Diplomatic Service of the European Union*. 20.10.2023. URL: <https://surl.li/wegcnk> (дата звернення: 22.04.2025)

27. EU relations with the United States. *European Council*. URL: <https://surl.li/kfacsn> (дата звернення: 22.04.2025)

28. EU sanctions against Russia. *European Council*. URL: <https://surl.li/cc/boytlj> (дата звернення: 26.04.2025)

29. EU trade relations with China. Facts, figures and latest developments. *European Council*. URL: <https://surl.li/xubhri> (дата звернення: 21.04.2025)

30. EU trade relations with Ukraine. Facts, figures and latest developments. *European Commission*. URL: <https://surl.li/zoemqu> (дата звернення: 21.04.2025)

31. EU-Japan Economic Partnership Agreement. *European Commission*. URL: <https://surl.li/ilawcg> (дата звернення: 21.04.2025)

32. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area. *Mission of Ukraine to the European Union*. 15.04.2021. URL: <https://surl.li/uestxh> (дата звернення: 26.04.2025)

33. EU-US Trade and Technology Council (2021-2024). *European Commission*. URL: <https://surl.li/yjggmo> (дата звернення: 28.04.2025)

34. European Coal and Steel Community. *Britannica*. URL: <https://surl.li/zmdjxa> (дата звернення: 28.04.2025)

35. European Stability Mechanism. *Publications Office of the European Union*. URL: <https://surl.li/ovbsyl> (дата звернення: 29.04.2025)

36. Fligstein N., Sweet A.C. Institutionalizing the Treaty of Rome. *The Institutionalization of Europe*. Oxford, 2001. <https://doi.org/10.1093/019924796X.003.0002>
37. Foreign-born people and their descendants - labour market indicators. *Eurostat*. URL: <https://surl.li/vahswu> (дата звернення: 19.04.2025)
38. García-Herrero A. та ін. European and Chinese trade competition in third markets: the case of Latin America. *Bruegel*. 7.06.2018. URL: <https://surl.li/nyqysv> (дата звернення: 20.04.2025)
39. Giuliani J.D. Understanding the European Council in Lisbon and the Reform Treaty. *Robert Schuman Foundation*. URL: <https://surl.li/adhaal> (дата звернення: 20.04.2025)
40. Global Gateway. *European Commission*. URL: <https://surl.li/mxafge> (дата звернення: 20.04.2025)
41. Guidelines for the approximation of Ukrainian legislation to EU Law. *EU-UA*. URL: <https://surl.li/xznaos> (дата звернення: 21.04.2025)
42. Haas E. B. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950–1957*. Stanford University Press, 1958
43. Heinz-Jürgen Axt. *The Lisbon Treaty – a step forward to a more democratic European Union? Paper given to the European Forum Cyprus, Athens, 13-15 January 2011*.
44. How dependent are EU member states on energy imports? *European Council*. URL: <https://surl.li/kdhark> (дата звернення: 21.04.2025)
45. Impact of sanctions on the Russian economy. *European Council*. URL: <https://surli.cc/yopeab> (дата звернення: 22.04.2025)
46. Information in numbers on Ukraine's participation in Horizon Europe. *Horizon Europe Office in Ukraine*. URL: <https://surl.li/betcni> (дата звернення: 01.05.2025)
47. Initial changeover (2002). *European Central Bank*. URL: <https://surl.li/cxlazn> (дата звернення: 01.05.2025)
48. International agreement. *EU Monitor*. URL: <https://surl.li/kvhjnd> (дата

звернення: 02.05.2025)

49. Ivanyshyn V. EU has alternative plans if Hungary vetoes Ukraine's accession, Kallas says. *The Kyiv Independent*. 10.05.2025. URL: <https://surl.lu/mgiurk> (дата звернення: 02.05.2025)

50. Legislative powers. *About Parliament*. URL: <https://surl.li/utxspd> (дата звернення: 06.05.2025)

51. Liberto D. Stability and Growth Pact (SGP): Meaning, History, and Criticism. *Investopedia*. 20.09.2023. URL: <https://surl.li/mnoatk> (дата звернення: 03.05.2025)

52. Łoskot-Strachota A. та ін. Future European Union gas imports: balancing different objectives. *Bruegel*. 3.07.2024. URL: <https://surl.li/kwshoo> (дата звернення: 02.05.2025)

53. Migration and asylum pact. *European Council*. URL: <https://surli.cc/luhjkq> (дата звернення: 02.05.2025)

54. Młynarzewska-Borowiec I. Digital Competitiveness Gap between the US and EU Member States in the 21st Century. *European Research Studies Journal*. 2022. №4.

55. Moravcsik A. *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Cornell University Press, 1998

56. Morgenthau H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. McGraw-Hill, 2005

57. Pittoors G. The European Parliament and the development of European citizenship. *European Parliamentary Research Service*. June 2024. URL: <https://surl.li/gdtuzl> (дата звернення: 05.05.2025)

58. Political dialogue on the highest level. *Mission of Ukraine to the European Union*. 30.10.2020. URL: <https://surl.li/bavkox> (дата звернення: 04.05.2025)

59. Pollet M. EU views break from US as 'unrealistic' amid global tech race. *Politico*. 30.04.2025. URL: <https://surl.li/flqkth> (дата звернення: 05.05.2025)

60. Population projections in the EU. *Eurostat*. URL: <https://surl.li/bfgqoi> (дата звернення: 03.05.2025)
61. Quillen S. Can Europe guarantee Ukraine's security without the US? *Aljazeera*. 3.03.2025. URL: <https://surl.lu/wqsebh> (дата звернення: 05.05.2025)
62. Rabinovych M. EU-Ukraine "deep" trade agenda: the effectiveness and impact perspectives. *Int Polit.* 2022. С. 1–19. <https://doi.org/10.1057/s41311-022-00384-x>.
63. Ragonnaud G. The single market at 30 (1993-2023). *European Parliamentary Research Service*. June 2023. URL: <https://surl.li/xursse> (дата звернення: 01.05.2025)
64. Relations with the European Union. *NATO*. 8.05.2025. URL: <https://surl.li/orvepm> (дата звернення: 01.05.2025)
65. Relocation of the UK-based EU agencies. *European Council*. URL: <https://surl.lt/sspqri> (дата звернення: 02.05.2025)
66. Report on the implementation of the EU-Ukraine Association Agreement for 2023 published. *Service of the Deputy Prime Minister of Ukraine*. 20.03.2024. URL: <https://surl.lu/mxlvmm> (дата звернення: 04.05.2025)
67. Romanova T. The Role of Sanctions in current and future EU-Russia Relations. *Foundation for European Progressive Studies*. 2021.
68. Rühlig T. Curbing China's legacy chip clout - Reevaluating EU strategy. *European Union Institute for Security Studies*. 13.12.2024. URL: <https://surl.li/xijvhx> (дата звернення: 01.05.2025)
69. Single European Act. *Civitas*. URL: <https://surli.cc/xdowhy> (дата звернення: 29.04.2025)
70. Söderlund B. Trade Effects of the EU–Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Agreement. *National Board of Trade Sweden*. 19.06.2024. URL: <https://surl.lt/vzxmur> (дата звернення: 29.04.2025)
71. Specific support for Ukrainian research and innovation. *European Commission*. URL: <https://surl.li/fedfgv> (дата звернення: 29.04.2025)
72. Sterling J. та ін. European Energy Import Dependency. *FEDS Notes*.

16.04.2025. URL: <https://surl.lu/zfcmhq> (дата звернення: 29.04.2025)

73. Taran S. Cost of aggression: EU sanctions against Russia two years on. *European Policy Centre*. 13.03.2024. URL: <https://surli.cc/ezghzg> (дата звернення: 29.04.2025)

74. Teevan C. та ін. The Global Gateway: a recipe for eu geopolitical relevance? *ECDPM*. Discussion paper №323. 2022.

75. The EU's Trade Defence Arsenal. *Blomstein*. URL: <https://surl.li/smfopd> (дата звернення: 28.04.2025)

76. The European Commission. *Fact Sheets on the European Union*. URL: <https://surl.li/dwynih> (дата звернення: 28.04.2025)

77. The European Council establishes the composition of the European Parliament. *European Council*. URL: <https://surl.lu/hetrks> (дата звернення: 27.04.2025)

78. The Global Gateway Three Years Later – An African Reality Check for the Next Commission. *European Think Tanks Group*. URL: <https://surl.li/cvbxey> (дата звернення: 29.04.2025)

79. The Lisbon Treaty: more powers for the European Parliament. *About Parliament*. URL: <https://surl.lu/atorte> (дата звернення: 24.04.2025)

80. The Treaty of Rome. 25 March 1957.

81. Treaty establishing the European Coal and Steel Community, ECSC Treaty. *Publications Office of the European Union*. URL: <https://surl.li/xeirdi> (дата звернення: 27.04.2025)

82. Treaty of Lisbon. *About Parliament*. URL: <https://surl.lu/zzsozf> (дата звернення: 21.04.2025)

83. Treaty of Lisbon. *EBSCO*. URL: <https://surl.li/gpkart> (дата звернення: 27.04.2025)

84. Treaty of Maastricht on European Union. *Publications Office of the European Union*. URL: <https://surl.li/ccpmqw> (дата звернення: 29.04.2025)

85. Treaty of Rome (EEC). *Publications Office of the European Union*. URL: <https://surl.lu/tndzrk> (дата звернення: 27.04.2025)

86. Treaty of Rome. *About Parliament*. URL: <https://surl.li/kbtloz> (дата звернення: 27.04.2025)
87. Treaty of Rome. *Civitas*. URL: <https://surl.li/syujvu> (дата звернення: 26.04.2025)
88. Treaty on European Union (TEU) / Maastricht Treaty. *About Parliament*. URL: <https://surl.li/nflyvz> (дата звернення: 22.04.2025)
89. Ukraine – EU: path to political association. *Razumkov Centre*. Kyiv 2020.
90. Ukraine and the Association Agreement: Implementation Monitoring 2014 – 2022. *Ukrainian Center for European Policy*. 22.05.2023. URL: <https://surl.lu/ngxixt> (дата звернення: 23.04.2025)
91. Ukraine doubles its share of Horizon Europe funds in 2023. *The UKRAINE Network*. 24.01.2024. URL: <https://surli.cc/tzhbic> (дата звернення: 25.04.2025)
92. Voting system. *European Council*. URL: <https://surl.lu/crsidf> (дата звернення: 22.04.2025)
93. Zielonka J. *Europe as Empire: The Nature of the Enlarged European Union*. Oxford University Press, 2007

Додатки

Додаток А

Розподіл держав-членів Європейського Союзу за участю в євроні (станом на 2025 рік)

Країни-члени єврони	Країни-члени ЄС поза єврозоною	Країна-член з офіційним винятком (opt-out)
Австрія	Болгарія	Данія
Бельгія		
Хорватія		
Кіпр	Румунія	
Естонія		
Фінляндія		
Франція	Чехія	
Німеччина		
Греція		
Ірландія	Польща	
Італія		
Латвія		
Литва	Угорщина	
Люксембург		
Мальта		
Нідерланди	Швеція	
Португалія		
Словаччина		
Словенія		
Іспанія		

Складено автором за джерелом: [23].

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну бакалаврську роботу студентки Севастьянович Софії
Володимирівни
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

на тему: «Розвиток ЄС як інтеграційного об'єднання в глобальному світі»

«03» червня 2025
м. Харків

Студентка Севастьянович Софія Володимирівна підготувала кваліфікаційну бакалаврську роботу на тему «Розвиток ЄС як інтеграційного об'єднання в глобальному світі». Вона самостійно обрала тему. Робота складається з двох розділів. У першому розділі розглядаються науково-теоретичні аспекти проблеми дослідження, у другому розділі проведено аналіз особливостей розвитку ЄС як інтеграційного об'єднання в глобальному світі.

Севастьянович С.В. вивчила джерельну та наукову базу роботи, розглянула історичні передумови формування ЄС як геополітичного суб'єкта на міжнародній арені, дослідила соціально-економічний та політичний профіль ЄС. У другому розділі авторка надала характеристику сучасних геополітичних проблем ЄС, проаналізувала розвиток відносин ЄС з основними позарегіональними акторами, оцінила стан та перспективи співробітництва України та ЄС.

Зроблені висновки мають достатню обґрунтованість і достовірність, й одержані Севастьянович С.В. особисто на базі вивчення та систематизації значного обсягу спеціальної наукової літератури, документів, а також власних

досліджень. Робота супроводжується актуальним статистичним та графічним матеріалом. Крім того, в роботі наявна аналітична складова, що підвищує практичне значення виконаного дослідження.

Матеріал всіх розділів викладено у логічній послідовності. Робота виконувалася відповідно до плану та встановленого графіку. Зміст та оформлення роботи відповідає висунутим вимогам. В процесі роботи над дипломною роботою Софією Володимирівною графік не порушувався. Вона виявила себе відповідальною особистістю, що творчо мислить, швидко та вчасно реагує на всі зауваження керівника.

Вважаю, що дипломна робота може бути допущена до захисту в Державній екзаменаційній комісії, оскільки відповідає всім вимогам, що пред'являються до таких робіт.

Науковий керівник:
кандидат економічних наук,
доцент кафедри світової
політики, дипломатії
та туристичного бізнесу
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Михайло СІДОРОВ

Харківський національний
університет імені В.Н.Каразіна,
м. Харків, м. Свободи, 6
«02» червня 2025 року

Екзаменаційній комісії
із захисту дипломних робіт
спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну бакалаврську роботу
студентки Севастьянович Софії Володимирівни
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
на тему: «Розвиток ЄС як інтеграційного об'єднання в глобальному світі»

Кваліфікаційна робота Севастьянович Софії Володимирівни присвячена ґрунтовному аналізу розвитку Європейського Союзу як інтеграційного об'єднання в умовах глобальних трансформацій. Дослідження вирізняється високим рівнем актуальності, оскільки ЄС є ключовим гравцем у системі міжнародних відносин, що активно реагує на виклики енергетичної кризи, геополітичного протистояння, цифрової трансформації та загроз міжнародному правопорядку, формуючи нову модель глобального врядування.

Авторка детально розглянула понятійно-категоріальний апарат, проаналізувала джерельну та наукову базу, дослідила історичні передумови становлення ЄС як геополітичного суб'єкта, а також охарактеризувала його соціально-економічний і політичний профіль.

У другому розділі зосереджено увагу на сучасних геополітичних проблемах ЄС, специфіці відносин із провідними позарегіональними акторами та перспективах співпраці України з Європейським Союзом. Окрему цінність становить аналіз потенціалу партнерства України та ЄС, що надає роботі практичного значення.

Робота має чітку структуру, логічну послідовність викладу, базується на

сучасних аналітичних джерелах, зокрема офіційних документах ЄС, статистичних даних і наукових публікаціях. Авторка продемонструвала володіння методами історико-порівняльного, системного та аналітичного аналізу, сформулювавши самостійні висновки, підкріплені фактичним матеріалом.

Окремо варто відзначити коректне застосування понять «інтеграція», «геополітичний суб'єкт», «глобальне врядування», що свідчить про глибоке розуміння теоретичних основ міжнародних відносин. Таблиці та ілюстрації вдало доповнюють аналітичний зміст, а стиль викладу відповідає академічним стандартам.

Мета дипломної роботи досягнута. Авторка послідовно реалізувала поставлені дослідницькі завдання: від узагальнення теоретичних положень до комплексного аналізу розвитку ЄС, що підтверджує логічну завершеність і обґрунтованість дослідження.

Недоліки роботи не є суттєвими й мають переважно технічний характер: подекуди зустрічаються занадто довгі речення та стилістичні помилки.

Проте ці побажання та зауваження не ставлять під сумнів загальну позитивну оцінку виконаної кваліфікаційної бакалаврської роботи, за умови успішного захисту. Кваліфікаційна робота за оформленням і змістом відповідає вимогам, що пред'являються до кваліфікаційних бакалаврських робіт, і може бути допущена до захисту в ЕК. За умови успішного захисту, робота заслуговує на оцінку добре, зокрема – 85 балів.

Рецензент:

канд. екон. наук, доцент

кафедри міжнародних економічних відносин

та логістики

Харківського національного університету

імені В.Н. Каразіна

КОВАЛЕНКО

Роман

